

Luceafărul

JTI

Apare săptămânal sub egida Uniunii Scriitorilor
Serie nouă inițiată de LAURENȚIU ULICI

Nr. **12** (596)

Miercuri, 2 aprilie, 2003

Luni de zile după vizita inopinată a președintelui, oamenii își puseseră aceeași întrebare: are sau n-are crime la activ noul șef al statului? Cei care-i luau apărarea, pentru a-l disculpa oarecum, vorbeau despre dictatorul abia înmormântat, despre ororile și crimele lui. Ceilalți îi contraziceau pe primii, argumentând că nu puteai fi ales în funcția aceea fără să ai ceva grav pe conștiință.

ismail kadare

alexandru repan

Din clipa în care s-a născut ideea că un spectacol se face cu un regizor, cu un scenograf, cu un compozitor și așa mai departe, balanța înclină mai mult sau mai puțin către unul dintre aceștia. Însă eu nu cred în dictatura actorului sau a regizorului. Pentru că oricât de important ar fi regizorul, tot pentru actorii buni și pasionați vine lumea la teatru. Arar se întâmplă - și numai în vremea din urmă -, ca spectatorii să întrebe la casa de bilete cine a montat un spectacol.

pag. 23

meridiane

Bonaviri sau imaginarul
magicosmic

giuseppe bonaviri

Pescuit de păstrăvi

florin șandru

pag. 7

horia gârbea:

Inima 3D a poetei

Prestigiul său de critic și editor (numai substantive lipsite de feminin) au pus-o pe poeta Doina Uricariu într-o postură neobișnuită. Rostindu-i numele, publicul avizat, pentru că alt public literatură nu prea mai are, se gândește îndată la cele cinci edituri din grupul Universală, la marile inițiative editoriale promovate de acest grup sau, mai des poate, la volumul **Ecorșeuri** care jupoaie literatura română a deceniilor 7, 8 și 9 din secolul trecut.

Dar unde este atunci poeta? Ea există și încă foarte bine așa cum o

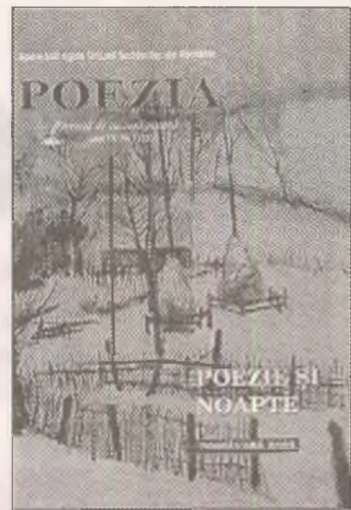
VIZOR

dovedește și volumul **Inima axonometrică**, publicat anul trecut. Într-un roman de Marin Preda există un personaj poreclit „Jupuțul”, din cauza feței sale. Culmea, individul e... agent fiscal, adică unul tocmit să jupoaie pe alții, poate în balans cu înfățișarea și porecla. Ei bine, autoarea **Inimii axonometrice**, specialistă în ecorșeuri mult mai fine asupra confrăților, se arată cititorilor nu numai lipsită de

orice fard și înveliș dermic, dar chiar fără coaste și fără stern.

Ceea ce văd acești cititori este patetic și provocator totodată: proiecția axonometrică (sau 3D cum se spune mai nou) a unei inimi pulsante, liberă să fie întoarsă pe toate fețele ca într-un program de calculator pentru studiul anatomie, o „disecție virtuală” de manual de fiziologie pe Internet.

De fapt, textele Doinei Uricariu din cel mai recent volum nu sunt, așa cum se întâmplă tot mai des cu literatura de bună calitate, „poezie” în sens convențional așa cum desenele măștrilor nu sunt „plane”, ci dau seama și de o a treia dimensiune necuprinsă în planul hârtiei. Conștiința critică a autoarei chiar enunță acest principiu al „axonometriei poetice” într-un text de pe frumosul ei volum. Avem în **Inima axonometrică** memorii, fragmente de proză realistă și fantastică, mici scene dramatice, introspecții critice și toate pentru că trec prin inimă și, vorba poetului, trebuie să poarte un nume generic, le denumim convențional și insuficient poezie. Din punct de vedere mecanic, inima este o pompă. Din punct de vedere „axonometric”, un peisaj fascinant, ne convinge Doina Uricariu.

Revista de cultură poetică de la Iași, „Poezia”, condusă de Cassian Maria Spiridon, cu o copertă hibernală, are un aer primăvărat, fiindcă între copertele sale se află multe nume tinere, în plină eflorescență. Nu le amintim: trebuie să le descoperiți

stelian tăbăraș

Secvențe de primăvară

Lui Ioan Flora cel Isteț,
scriitor desăvârșet

diaspora”, persoane de vârsta a treia ce ajung în străinătate prin întregiri de familie, într-o totală izolare lingvistică, incapabil să mai învețe la această vârstă vreo limbă străină, care stau doar în casă pentru a nu se expune pericolului de a fi întrebat ceva pe stradă. Cei tineri sunt pază în noapte la munca intensivă a Occidentului, iar ei așteaptă emisiuni din tinerețea lor. („Ce bine era pe vremea lui Stalin!” - zice o anecdotă.) Și le cer. Dar mai întâi ridică în slăvi „România Internațional T.V.” care, iată și le prinde în părul foarte cărunt. Ca o babă ce - din cauza slăbirii vederii - se rujează exagerat, până la urechi vorbește cu mâna la gură să nu i se vadă dinți. lipsă. Și pentru că nu sunt suficiente (sieuși) atâtea laude s-a mai recurs încă la un bummm: O emisiune în care aceste laude sunt adunate laolaltă: „Scrieți-ne, vă răspundem”. Ce să răspunzi la niște scrisori encomiastice atunci când lipsește organul modestiei? „Ne cerem scuze că suntem nemaipomeniți!” După (și) această emisiune „mai lungă decât veacul”

nocturne

(darmite decât săptămâna) te întrebi: Oare ce știu realizatorii Canalului (R.T.V.I.) despre ei înșiși de procedează așa? S-ar putea să se scuze cu *bugetul mic*, cu „dependența de arhivă” din cauza asta, dar, atunci, cum să mai scuzi lipsa de modestie, triumfalismului? Și șabloanele împrumutate de la televiziunile particulare, arogant: „Doar la România Internațional TV!” Într-adevăr, doar aici!

EXCELENTĂ, ideea directorului Vasile Cocoș de la Școala Generală nr. 109 (Str. Petre Țuța nr. 3) de a oferi elevilor o adevărată galerie de personalități literare și artistice sub forma unei expoziții de fotografii-portret realizate de către cunoscutul de noi toți Vasile Blendea. Un coridor de școală transformat într-un sanctuar al personalităților. Iată și nota optimistă a însemnărilor de față.

Director:

Marius Tupan

Colectivul de editare:

Marinela Țepuș (redactor)

Mariana Bunescu (tehnoredactor)

Simona Galațchi (corectură)

Redactori asociați:

Horia Gârbea; Daniel Nicolescu;

Ioan Es Pop; Stelian Tăbăraș

Revista „Lucefărul” este editată de Fundația Lucefărul, cu sprijin de la Uniunea Scriitorilor din România și Ministerul Culturii și al Cultelor

Redacția și administrația:

Calea Victoriei nr. 133. București, sector 1, telefon 212.79.94, fax 312.96.93

e-mail: fundatia_luceafarul@yahoo.com

Cont în lei: Banca Comercială Română, filiala sector 1, Calea Victoriei nr. 155.

Număr de cont: 2511.1-1543.1/ROL

Cont în valută: 472161601590

ISSN - 1220-627X

Tipar: SEMNE '94

Abonamentele se pot face la toate sucursalele

RODIPET și la oficiile poștale din țară.

Revista noastră este înscrisă

în Catalogul publicațiilor la poziția 2048.

AUTO-EROIZAREA: Se poartă filme cu Sergiu Nicolaescu, pe scenarii de Sergiu Nicolaescu, în regia lui Sergiu Nicolaescu. (Dacă am uitat o altă contribuție a „Comisarului Roman”, îmi cer scuze.) Multiplul realizator n-a acceptat altceva în distribuții decât rolurile pozitive. Cum puterea de separație actor/personaj a publicului „mare nu iaste”, calitățile eroic-pozitive se lipesc de actor. Dar și penibilul, nu odată; lată-l în rol de boxer (nu vă mirați, cu fizicul lui de pui de Crevedia!) snopindu-și în bătaie adversarul, o brută musculoasă! (Să nu fi auzit multirealizatorul S.N. că în box există meciuri pe... categorii de greutate?) Bruta se trezește în timpul meciului... să fie iertată „puiului de Crevedia” i se permit multe în schimb, dar „etica” pozitivului e fair. Ba, între doi-trei pumni, subțiratecul „boxer” îi mai ține adversarului său și lecții-lozinci (și doar „văzusem” cum li se pune în gură ambilor boxeri acel burete protector de gingii!), îi vorbește despre „viața ca un ring, ringul ca o viață”) pe fundalul sonor reverberant al unei încurajări iubitoare din partea unei fetișcane din sală: „Andreeei! Andreeei! Nu te lăsa, Andreeei!” Strigăte ce-i dau energie semicentenarului Andrei. Iar într-un „memento” de lagăr îl vedem pe un deținut scufundându-se (cu o trestie în gură) într-un butori cu c., pentru a evada. Mai lipsește, pe drumul haznalei inscripția de circulație: „Atenție la trestie!”

ROMÂNIA INTERNAȚIONAL T.V. continuă autotămâierea citindu-și zilnic, ba și afișându-le dactilografiat, laude extreme de la telespectatorii „din toată lumea”. O voce cu care ne-am obișnuit de pe vremuri de la filmele cu „Canalul” ori „București-Dunăre-București” citește textele unor însingurați care doar la televizor mai aud vorbe românești și în loc să zică „Slavă Domnului” ei zic: „Sunteți profesioniști desăvârșiți!”, „Vă mulțumim că existați”, „În nici un post de televiziune n-am văzut emisiuni ca ale dumneavoastră” (Cred și eu, pe altele... nu le înțeleg; lingvistic vorbind) Am avut prilejul să cunosc această „parte de

Nu cred că au existat multe perioade în istorie în cursul cărora să fi apărut atâtea teorii, și într-atât de pretins globale, asupra evoluției umanității, asupra destinului civilizației, asupra viitorului omului. „Sfârșitul istoriei“, „șocul civilizațiilor“, conceptul satului planetar, neoliberalismul furnizează, între altele, în nenumărate variante, subiectele dezbatelor universitare sau larg publice, politice. Erudiți, publiciști, oameni de stat poartă dispute asupra ideilor din care s-au alcătuit tezele în circulație astăzi, cu mai multă sau mai puțină competență, inteligență, înțelegere, responsabilitate. Concepțiile tulburi, ipotezele slab elaborate, principiile exprimate în condiții de finisare mult prea aproximativă abundă - mai mult decât atât: ele provoacă uneori tragedii de proporții incredibile, generează efecte viitoare de neevaluat încă. Poate că

rice puse în joc din 1989 și până astăzi pare dezolantă, ceea ce însă nu le face mai puțin influente în sens istoric propriu-zis.

Nici un lucru nu există fără contrariul său. Abia dacă se constituiesc statele naționale, din multitudinea de formațiuni politice fragmentând viața unor mari popoare europene și Friedrich Nietzsche putea să noteze - în **Omenesc, prea omenesc**, 1978: „Comerțul și industria, schimbul de cărți și scrisori, comunitatea întregii culturi elevate, schimbările rapide ale localității și peisajului în viața nomadă a celor care nu sunt proprietari de pământuri - aceste condiții vor aduce în chip necesar slăbirea și în cele din urmă dispariția națiunilor, sau cel puțin a națiunilor europene...“ Ne putem întreba, de exemplu, dacă democrația va fi posibilă, va mai exista pe o planetă, într-o comunitate umană din care va dispărea cu totul dictatura. Aparent, orice dispariție a unui rău este urmată, pe o cale diferită, și de obicei perversă, de renașterea acestuia.

Istoria poate fi văzută și în forma unei lupte permanente - despre succesul ei

În fața sfârșitului

caius traian dragomir

aproape că nu mai trebuie spus nimic - împotriva răului. În religiile politeiste răul nu era altceva decât opoziția dintre zei; Paris a avut de ales între cele trei zeițe. Monoteismul are, sub raport teologic, dificultăți în explicarea răului; nici chiar problema existenței diavolului nu este simplă. Oricum, creația răspunde Creatorului prin două opoziții - însubordonarea primilor oameni și răzvrătirea unor îngeri. Însubordonării i se promite iertarea - eliminarea păcatului din existență, la capătul timpului. Dacă în religiile politeiste există un început definit al istoriei și un viitor deschis, monoteismul vede evoluția umanului ca un traseu între două puncte absolut exacte, asupra cărora conștiința omenească poate păstra toate incertitudinile detaliilor, dar nici o îndoială cu privire la principiu. Ce este însă sfârșitul hegelian al istoriei, în varianta originară, sau în aceea a lui Fukuyama, ori teoria fracturilor dintre civilizații, decât istoria biblică (a trecutului și viitorului) transpusă în limbajul teoretic, modern, snob, disimulativ, aproape de lemn? Dar înainte ca profețiile să se împlinească „se vor scula Hristoși mincinoși și profeți mincinoși; vor face semne mari și minuni, până acolo încât să înșele, dacă va fi cu puțință, chiar și pe cei aleși“ (Matei 24, 24). Cu așa ceva seamănă peisajul filozofico-istoric al acestor ani.

Tot ceea ce trăim acum precede sensibil, evident, „sfârșitul istoriei“, cu toate ciocnirile, șocurile, miracolele, dezvoltările științifice, interpretările filozofice, tragediile, actele de drept și de nedreptate istorică - pentru că, oricum, va trebui să intrăm într-o nouă perioadă a reflecției și raționalității, a acceptării inteligente și umanitare a iraționalului, a toleranței, nu în sensul legalist actual, ci într-unul total, al dăruirii pentru cel ce nu îți este semen sau sprijin. Dacă este ceva care strică viața noastră de astăzi, acesta este faptul că utilizăm același mod al gândirii care a alienat întreaga istorie. „Înțelepciunea aceasta nu vine de sus, ci este pământească, firească, drăcească“ (Iacov 3,15) - ea impregnează teoriile și faptele istoriei trecutului și prezentului.

marius tupan

În respirația Președintelui

Invitat la „Întâlnirile «României literare»“, președintele țării, Ion Iliescu, a venit la ora promisă: puteam fixa ceasurile după domnia sa ca după Kant. Nu a așteptat să vorbească la urmă, pentru a trage anumite concluzii, ci atunci când a găsit de cuviință, adică după intervențiile domnilor Nicolae Manolescu și Ion Caramitru. A punctat, cum o face și cu alte ocazii, performanțele și dificultățile în spațiu artistic, încercând să ne dovedească, după o opinie a profesorului Răzvan Theodorescu, că are și un mandat cultural la conducerea României. Ne-a convins în multe privințe. De altfel, discursurile ultimului an sunt mult îmbunătățite și concentrate, simpatia pentru creatori fiind evidentă. Cât de mult e înțeles de cei care sunt îndrituiți să-i pună politica în practică e deja o altă poveste, cu multe lovituri de teatru și pasaje comice, cu inserții liricoide și interpretări paradoxale, pe care vom încerca să le analizăm cu alte prilejuri. Subiectul dezbătut, „Promovarea culturii române în străinătate“, a stimulat discuții temperate, cu puține accente ironice, acestea vizând îndeosebi comportamentul unor oratori, nicidecum carnavalescul unor practici care, de regulă, se evidențiază în această zonă.

Dintr-un exces propagandistic, imediat după revoluție s-au întocmit liste cu scriitori apti pentru diplomație. Nu toți cei propuși au fost și admiși. Nu toți cei expediați pe la diverse ambasade au făcut și carieră. Structurile noastre externe nu i-au asimilat pe unii, cei mai mulți fiind alungați. Deh, e și diplomația o îndeletnicire căreia puțini îi cunosc și-i acceptă tainele! Vorbitorii de la Clubul Prometheus, inclusiv domnul Iliescu, au căzut de acord că a fost descoperită o ambasadoare de elită, în persoana doamnei Grete Tartler, dar nimeni n-a spus că până și ea s-a confruntat cu unele piedici, prezente în *Centrală*, nu în comunitățile în care și-a desfășurat activitatea. Cine mai crede că atașatii culturali trebuie să fie din afara domeniului artistic, pentru că ar fi echidistanți și obiectivi, trăiește într-o mare eroare. Exemplul propus de noi e concludent. Ei, creatorii, știu care-i bursa valorilor într-o țară, ce opere și reviste trebuie să circule în lume. Cu vreo trei ani în urmă, a existat o inițiativă meritorie: Ministerul Informațiilor a abonat la câteva reviste literare, printre ele și publicația noastră, comunitățile române de peste hotare. Am primit scrisori de mulțumire, pentru că programul „Lucefărului“ e binecunoscut: promovarea literaturii, fără partizane politice. Ei bine, o contrainițiativă, venită de la același Minister al Informațiilor, a sistat abonamentele. Am primit telefoane și corespondențe de reproș, drept care am indicat sursa vinovăției. În multe sale călătorii prin lume, ministrul informațiilor, Vasile Dâncu, a promis, sub jurământ, că se va redresa situația. Dar, ajuns pe malurile Dâmboviței, la sugestia unui subaltern, director, după toate probabilitățile, a hotărât să trimită în locul revistelor computere: ca și cum numai așa poate fi potolită foamea de cultură a sărmanilor noștri români risipiți pe toate meridianele! N-am reușit să ne exprimăm la Clubul Prometheus, dar sperăm că, dacă acest număr al „Lucefărului“ va ajunge și în mâna Președintelui, domnia sa va înțelege că imaginea României în lume nu poate fi îmbunătățită cu computere, făurite în alte țări, ci cu opere și studii elaborate în spațiul carpato-dunărean, care dau seama de hărăzirea și ingeniozitatea unui popor, încă puțin stimat și cunoscut pe mapamond. Nu cumva domnia sa spunea cândva că singura noastră marfă competitivă pe piețele externe e cultura? Multe guverne (cel japonez, în primul rând) cheltuiesc destulă valută forte pentru promovarea și susținerea artei naționale, astfel că nu întâmplător se văd și rezultatele acestei campanii. Nu trebuie să se mai mire nimeni că românii n-au obținut încă un premiu Nobel pentru literatură. Vinovați, în primul rând, pentru acest eșec sunt chiar românii, mai ales cei plasați pe la Ministerul Informațiilor și pe la ambasadele cu influență, care au tot interesul (!) să niveleze autorii, ca nici unul să nu iasă în prim-plan. Tratamentul cu capra vecinului funcționează și în acest caz. Sud-americanii, cam pe aceeași treaptă de dezvoltare economică cu a noastră, se sprijină reciproc și rezultatele benefice se văd. Chiar ar fi tentat cineva să afirme că, la Porțile Orientului, nu-s autori pe măsura creației contemporane? Să lase o mărturie în epocă pentru a fi remarcat cum se cuvine!

raluca dună

Șaizecistul Ilie Constantin (n. 1939) a ajuns la vremea edițiilor definitive: editura Vinea i-a publicat, în 2000, sub titlul **Înaltăparte**, două volume de poezie; în 2003 a apărut un nou volum cu o selecție "definitivă" din proza scriitorului.

Ilie Constantin nu se numără printre celebritățile generației '60. Deși în anii '60-'70 se impune ca poet (Premiul Uniunii Scriitorilor, 1970), opera sa este efectul unei evaluări retrospective, forțate de o biografie excepțională: fuga în Franța, în 1973, stabilirea la Paris, unde, până să ajungă la slujba de redactor la o revistă a Ministerului Apărării, lucrează ca paznic la un parking subteran. În 1989 reușește să publice la prestigioasa Editură Gallimard romanul **La chute vers le zénith** (Premiul Grand Prix de la Jeunesse de la Société des Gens des Lettres de France). După 1990, Ilie Constantin se întoarce în România ca scriitor confirmat. La începutul acestui an i se decernează Premiul Național de poezie "Mihai Eminescu" pentru Opera Omnia.

Înaltăparte, II (Proză și jurnal, 1959-2002) cuprinde **Tinerii noștri bunici** (1964-1966), **Familia scrisă** (1959-2002), **Căderea spre zenit** (1982-1984), parantezele referindu-se la perioada redactării textelor.

Tinerii noștri bunici, debutul în proză (din 1967) al autorului, s-a dorit un roman în patru părți, dar slaba coerență interioară a textului ne îndeamnă să-l socotim o culegere de patru povestiri, care se învârtesc în jurul aceleiași teme: destinul unei familii și al unui personaj care reprezintă un *alter ego* al scriitorului.

cronica literară

Cele patru povestiri se concentrează pe diferite momente din viața băiatului Iulian și a mamei sale Ioana, la sfârșitul celui de-al doilea Război Mondial și mai târziu (în mediul rural și citadin, al mahalalei bucureștene), pentru a urca apoi spre "rădăcinile" neamului, către tinerețea bunicii (satul începutului de secol XX). Narațiunea, cu delicate tușe lirice, îmbrățișează o perspectivă auctorială demnă de un scriitor realist, obiectiv și impersonal, în descendența lui Rebreanu și Preda. Sunt multe elemente comune: tema drumului, care deschide două dintre povestiri, construcția circulară a "romanului", tema dragostei (Ioana e o nefericită Ană, supusă voinței paterne); dialogurile imită stilul dur, țărănesc-ironic al lui Preda (replici precum *Care deteși, mă?*), personajul central, Iulian e un Nicolae Moromete în față.

Narațiunea este când schematică, tip cronică de familie, relatată punctual, când se umflă artificial, în încercarea de a genera istorii-destin sau scene memorabile. Autorul ezită continuu între descriere și analiză, între temporalitatea și spațialitatea narațiunii. Această ezitare, între a spune pe nerăsuflă toată povestea familiei și dorința de a zăbovi asupra unor detalii revelatoare, între modelul realist autoimpus și tentația unui lirism structural, generează un hibrid narativ cam anemic și un "nivel stilistic" tinzând spre zero.

Tinerii noștri bunici ne apare ca o frumoasă intenție nerealizată: autorului îi lipsește forța discursului realist pe care și-l asumă, iar din ochiurile de lirism poetic nu se poate înșăila un roman, nici chiar unul al memoriei, de structură impresionistă, precum acesta.

Dacă numele lui Ilie Constantin - poetul din anii '60-'70 - se poate așeza alături de numele consacrate ale generației, nu același lucru se întâmplă în cazul prozatorului, inferior lui Ștefan Bănuțescu, D.R. Popescu, Fănuș Neagu etc.

Căderea și zenitul

Aceeași insuficiență a discursului narativ se observă și în **Familia scrisă**, care s-ar intitula mai corect **Familia rescrisă**, deoarece fragmentele de jurnal, grupate în patru capitole, sunt de fapt selecții, recitiri din "actualitate" ale unor jurnale mai vechi, după cum arată, spre exemplu, nota explicativă din 1999 la o scenă relatată în jurnalul din 1969.

Dincolo de plângerile diaristului despre nesinceritatea jurnalului, dincolo de întâmplările amuzante ori dramatice cu scriitorii (lupte pentru putere în redacția "Luceafărului" etc.), jurnalul lui Ilie Constantin este, în proporție de trei sferturi, o inutilitate, nici măcar "superbă" - se remarcă aceeași tendință spre "gradul zero al scriiturii". Mihai Zamfir, în prefața unei ediții din 1999, vorbește despre "stilistica litotei", despre valoarea acestui text, prețios mai ales prin ceea ce ascunde. Dar ce ascunde jurnalul lui Ilie Constantin? Ce mai ascunde jurnalul francez al lui Ilie Constantin?

Scrisoarea unui universitar francez, Roger Ikor (solicitat să-și exprime părerea cu privire la un manuscris francez al autorului), exprimă cel mai bine neajunsurile acestui jurnal: "Ceea ce vă lipsește... Ei bine, cred că e voința semeață de a smulge din ființă, plin de sânge, adevărul Dumneavoastră profund. Fără a menaja pe nimeni, și mai ales nu pe Dumneavoastră!" (p. 133).

Ilie Constantin se menajează. Îl caracterizează un fel de pragmatism psihologic. Ne așteptăm la o aventură existențială, la o luptă cu sine, la îndoeli, vinovății, păreri de rău, justificări, la ceva suspans psihologic. Dar nimic din toate acestea: motivația fugii e abia sugerată. Gestul de a-și abandona soția aparent iubită și copiii, din cauza unor vagi amenințări (în sensul unei iminente colaborări cu Securitatea) ne apare de o moralitate îndoielnică, iar perspectiva morală, în cazul jurnalului, nu se poate ocoli.

Ilie Constantin nu e nici un moralist autentic (a fugit ca să nu devină o specie subumană, zice el), nici un tragic Filoctet deșțărât, nici un Don Juan cinic și aventurier. "Eul" care ni se arată în jurnal este un personaj călăduț, mediocru, care, în lipsa unei drame personale autentice, ne prezintă drama, autentică, a personajelor din jurul său.

A patra parte a jurnalului, cea mai interesantă, **Familia scrisă**, cuprinde un fel de portrete ale membrilor familiei, alcătuite, în cea mai mare parte, din "material" furnizat chiar de "personaje": epistole, mai ales ale primei soții și ale surorii, multe dintre ele sfâșietoare.

Practic, capitolul **Familia scrisă**, cel mai realizat din punct de vedere literar, reprezintă un caz de mic furtișag în familie: Ilie Constantin publică în jurnalul său scrisorile nefericitei soții părăsite, încă atașate afectiv de el și împovărate de probleme și ale surorii singurate, care îi cere ajutorul moral și material. Rolul "instanței auctoriale" este cel al unui cronicar, care înregistrează "documentele", cu *minime* comentarii istoriografice și morale. Ceea ce, din perspectiva unei *minime* moralități, ne pare revoltător.

Diaristul Ilie Constantin are dreptate când, la sfârșitul jurnalului, își pune "sub semnul întrebării" propria persoană.

Ediția definitivă se salvează prin **Căderea spre zenit**, care, fără să fie o capodoperă, este un roman reușit din punct de vedere stilistic și al construcției. Ideea nu este originală (mitul omului nemuritor), dar se răsucește abil spre problematica unei condiții umane excepționale, aceea a scriitorului "exilat".

Romanul merge, până la un punct, pe trama basmului popular românesc **Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte**, transplantând însă acțiunea și personajele în Franța secolului al XVII-lea. Incipitul romanului este tipic realist, un amestec de roman istoric și de aventuri, gen Balzac-Dumas-Hugo, alunecând ușor spre ambiguitatea fantasticului. Eroul, Cristophe, se naște și evoluează într-un cadru istoric realist, cu mici intruziuni fantastice (nașterea, după modelul basmului, cu promisiunea nemuririi, capacitatea ciudată de autoapărare a corpului său,

testamentul și învățăturile strănii pe care le primește de la Melchior Melzi). Cursul acțiunii se schimbă în momentul în care Cristophe începe călătoria pe "lumea cealaltă", coborând, printr-un imens puț, într-o lume miraculoasă. Interesant este că, deși ne aflăm într-o lume de basm, cu ființe, întâmplări, timp și spațiu miraculoase, "o lume de magie și de violență", această lume are contururi imprecise, asemenea unei lumi plâsmuite în imaginație, deosebindu-se astfel de limpezimea "realității" dintr-un basm. Iar Cristophe, deși are atributele clasice ale eroului cu puteri miraculoase, își păstrează gândirea rațională, logică, de brav cavalier creștin (de aici și umorul, ironia dialogurilor, amintind de lumea poveștilor lui Creangă).

Romanul lui Ilie Constantin se apropie, în a doua jumătate, de frumusețea basmului **Făt-Frumos din lacrimă**, de Eminescu. Cristophe trăiește ca în vis aventura unei vieți și iubiri într-o altă dimensiune (probele inițiatice au conotații simbolice specifice). Leitmotivele poeziei lui Ilie Constantin (celălaltul, înaltăparte, trecerea, memoria) se pot regăsi aici.

Spre deosebire de eroul basmului, Cristophe supraviețuiește călătoriei "înapoi". Redat lumii, asemenea lui Tristan (călătoria pe mare), el află tainele veșnicei sale tinereți, de la învățătorul și tatăl său Melchior, care reapare sub chipul unui pescar. O nouă "trezire" a personajului, în sânul unei familii burgheze, încurcă și mai mult adevărurile și lumile. Personajul nostru este Cristophe, baron de Quatremons din vremea Regelui-Soare, prinț de diamant pe "lumea cealaltă" sau e tânărul bolnav, fiul doctorului Carmon, care (50 de ani mai târziu) se crede un nobil baron, călător prin tărâmurile ireale? Tatăl-vrăjitor Melchior Melzi reapare sub diverse chipuri (doctorul Carmon sau bătrânul care-l răpește, cu o corabie, pe „tânărul” neguțător).

Textul întreține magistral ambiguitatea: după cum personajul nu știe cine sau ce este, nici cititorii nu știu care este adevărata identitate a personajului, adevărata poveste. Stilul narațiunii este la fel de sinuos: recunoaștem ceva din aerul poetic-contemplativ al prozei fantastice eminesciene (tema lumii ca vis) și din alunecările spațiale și temporale din nuvelele lui Mircea Eliade. Pecetea stilistică a lui Ilie Constantin este melancolia care învăluie contururile acestei lumi ficționale în care se oglindește lumea interioară a autorului. Asemenea nemuritorilor din romanele lui Valeriu Anania, **Străinii din Kipukua** și **Amintirile peregrinului Apter**, Cristophe (un *alter ego* al autorului) este un deșțărât, un exilat, un veșnic călător îmbarcat spre Citera: nemuritorul nu aparține nici vieții, nici morții, ci unei călătorii spectrale, în care lumile, adevărurile, identitățile se amestecă, într-un nou adevăr ori într-o veche mascaradă.

Această scriitură experimentală, care îmbină stilurile și tradiții diferite, alunecând pe nesimțite din realismul romanului istoric și de aventuri francez în miraculosul basmului popular sau cult românesc, este o deplină reușită literară. Firescul narațiunii, dozarea suspansului, ironia, umorul, intensitatea poetică a unor pasaje, simbolismul aluziv fac din **Căderea spre zenit** un palpitant roman de aventuri inițiatice, dar și un profund roman poetic, alegoric și filosofic.

Cât din Tot curge?...

bogdan-alexandru stănescu

Cartea lui Gheorghe Crăciun (*Mecanica Fluidului - Culegere de texte introductive cu exemple, definiții, întrebări și 36 de figuri incluse în text*, Editura Cartier, 2003) se vrea o recuperare experimentală a unor texte scrise prin anii '70, aseasonate cu fragmente de jurnal (de prin '85 în sus). Cu toții îl știm pe Gheorghe Crăciun, în toate ipostazele "posibile" (virtuale și realizate): optzecist (a)tipic, profesor de teoria literaturii, autor de manual universitar (tot de teoria literaturii), spirit acid, personalitate înclinată spre sinteză, tip sobru, lider de cenaclu etc.

Despre trupul care-și urăște și-și recunoaște condiția de ființă scrisă. Despre trupul care protestează. Un fel de sălbăticie a tăcerii pe care nu știi ce impuls esențial vrea s-o păzească de spectrul alfabetului. Apoi replierea, resemnarea, alunecarea în logică, verb, socialitate afirmată. Căderea din paradis. "Paradisul ființării pure, a memoriei trupului în sine, fără a fi impurificat de conversia la trupul alfabetizat (la armură, cum spune autorul), o luptă a respingerii și a atracției.

Ne aflăm la o intersecție existențială/scripturală: nu vrei să te scrii, dar trebuie s-o faci. Nu e vorba de un impuls, ci de o lipsă a alegerii care ne conduce la respectiva intersecție: când reușești s-o faci, o poți face fără a te înveli în armura preaurată, sau te vei implica până la pierderea Sinelui (stranietatea e finalitatea inevitabilă). Nu-l regăsiți aici pe Radu Petrescu...oare?

Acum, cele două opțiuni sunt ilustrate în volumul de față. Fragmentele "ficionale" sunt decupări de situații, anatomizări ale instanțelor - și, hai s-o spunem drept, tot la Eu se ajunge. Ei, în părțile de jurnal (*Grandangular*) nu se mai decupează corporalitatea din sistemul alfabetizat, ci scriitura este "aferezată" (cum ar fi spus Michelangelo), pentru a naște trupul autorului/naratorului. *Eul devine propriul său mamoș:*

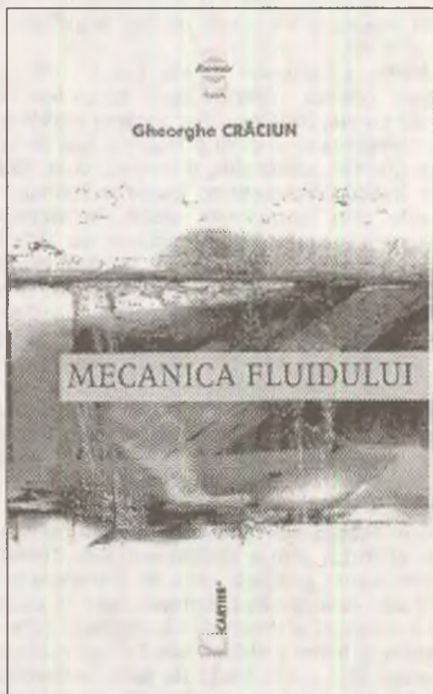
"Scriitorul este nu o mașină de cuvinte, cum credea Valéry, ci un organism de cuvinte. Mașina există și ea, sunt de fapt mecansimele sintaxei. Asta nu e însă suficient. Gura noastră vorbitoare e o mașină fono-acustică de serie, logica alcătuirii propoziției e un program de lucru. Dar cuvintele, sensul vin din trup. Limba literaturii n-ar fi nimic fără organicitatea semantică sale. Cuvintele, chiar dacă ale tuturor, nu sunt nici o clipă în afara noastră, ci în interior. Ele sunt secreția propriei noastre fiziologii. Chiar și atunci când caut un cuvânt într-un dicționar, eu nu-l găsesc acolo, în pagină, ci tot în mine. Chiar și atunci când nu-i cunosc sensul, cuvântul îmi aparține. Eu nu-l aleg atât pentru sensul lui net, cât pentru sugestia lui reieșită din contextul corporal care l-a făcut posibil și din contextul lingvistic care l-am plasat." Sărind cu veselie peste "învățarea este reînvățare", am adăuga faptul

că această inevitabilă origine "intimă" a logosului este cea care stă la baza stranietății - condiția primară a literaturii adevărate. Discursul propriu îneacă în apele lui din ce în ce mai adânci "universalitatea", pare cunoscut da' oricât de ciudat, e de nerecunoscut. Sunt cuvinte, imagini, dar parcă venite de pe altă planetă: planeta Celălalt.

Accentuând stranietatea, propriul Eu (corp aici) ne este total necunoscut. Își semnalează prezența doar prin contact (brutal) cu Alteritatea. Termic, dureros etc. Ce recuperează scriitorul din acest contact? Nimic. Poate o părțică de Sine și un caleidoscop amestecat din Realitatea trunchiată.

"Scriu mai mult decât trăiesc" spune Gheorghe Crăciun. Asistăm la desfășurarea unui Text-Meduză care se privește în oglidă, încremenind tot derriere-plan-ul, în profunzimea sa completă. Rămâne doar o imagine pietrificată - aici explicăm și pasiunea autorului pentru fotografie, sculptură în lumină - în care poți săpa, dacă te încumeți, pentru a da de miezul organic:

"Trupul interior. Cum să ni-l reprezentăm? Prin senzații haptice, cum ar spune Herbert Read. Dar oricâtă anatomie am cunoaște, niciodată prin imagini vizuale de genul planșelor cu organe - asta îndrăznesc eu să cred. Durere, apăsare, tensiune, amortire - trupul pare un întreg de carne nediferențiat, un monolit biologic. El are în-

Livretul din fața mea ține de o etapă oarecum depășită, dar plină de farmec, a unui textualism dus la extrem, dar aranjarea bucăților își aduce o contribuție extrem de importantă, realizând un conglomerat arcimboldian care m-a pus pe gânduri.

Să vedem: Gheorghe Crăciun este un spirit lucid, mai mereu în controlul propriei scriituri, dar și al unui Eu care acum se revelează fragmentat pe traseul scriitură - Sine - circumstanțe. Contextul "real" e absorbit cu voracitate de personalitatea scripturală: nu există tramă, ci doar dramă. Textul își apropiază contextul, definește eul din aceste fragmente colaj: "Să notez. Așteptare. Inhibiție în fața hârtiei? Mai degrabă ar trebui să vorbesc despre trupul care e obligat să se transforme într-un spațiu sintactic, lingvistic.

cronica literară

tindere și se poate face știut mai pregnant într-un punct sau într-o zonă cu funcționare deficitară. Oamenii perfect sănătoși sunt, la urma urmelor, oameni lipsiți de trup. Sentimentul propriului trup e un produs al maladiei sau al hipersensibilității. "Cel care scrie nu e nicodată perfect sănătos: scrisul e o boală care se cere cercetată încontinuu, semnalându-se prin durerea propriei-prezențe.

Asta este de fapt cartea lui Gheorghe Crăciun: parte detectare a bolii, parte analiză a acesteia. O carte extrem de interesantă, plină de luciditatea unui personaj extrem de inteligent, lipsită de compromisuri făcute unui cititor lenș.

Sunt conștient de faptul că, fără să vreau inițial, apoi cu mimetismul unui monstru amfibie (cum ar fi spus Caillois), am parafrazat discursul autorului. Sper să nu se supere pe mine: am făcut-o cu mare plăcere și îmi place să cred că mi-a reușit și o pastişare a stilului.

Le style est l'Autre! Citiți și vă convingeți...

Leon Dură Lacrimi Amare

Editura Logos, 2002

Primul gând care se abătu asupra mea după lectura poemelor lui Leon Dură a fost că, din nebagare de seamă, am lipsit-o pe Corina Sandu, deținătoarea rubricii "Grafomania", de un subiect sculent. Tocmai când regretam mai tare și mă pregăteam să dau fuga și să repar greșeala, îmi veni alt gând, mai chibzuit, care îmi spunea că sunt pe cale să fac o nedreptate. Păi ce, adică poezia e musai să fie judecată în primul rând după criterii estetice? Bineînțeles că da, parcă aud răspunsul oamenilor cu bun-simț și cu știință de carte.

Să nu ne grăbim totuși, poate că există o tradiție în care se încadrează și producțiile părintelui Dură și care le justifică întrucâtva existența, răspunzându-ne și nouă la întrebarea: oare de ce or fi fost scrise aceste poeme? Nu de alta, dar unele (cele mai reușite) prea amintesc de cântecetele grupării ortodoxe "Oastea Domnului". Această asemănare îmi întărește bănuiala că ar fi vorba despre o tradiție ce nu merită neglijată.

Așadar, Leon Dură scrie poezie religioasă. Până aici toate bune, mai ales dacă ne amintim de antologia alcătuită de Mircea Ciobanu (**Poeziile creștinilor români**, București, 1994), din care au fost omiși deliberat Eminescu, Arghezi, Blaga, Voiculescu și alte nume mari. Autorii antologați sunt creștini practicanți, pe care modestia îi împinge să-și cenzureze orice tentație individualistă pentru a se face purtătorii de cuvânt ai unei religiozități colective. Desigur, aici și-ar găsi locul un

galaxia cărților

excurs teoretic care să delimiteze arta de textele cu valoare de altă natură decât estetică. Nu îl vom face totuși în acest articol. Vom observa doar că poeziile "creștinilor români" sunt scrise cu oarece îndemănare, cu simțul limbii (ce include, obligatoriu, proprietatea termenilor) și au o coerență în stare să emoționeze. Se regălesc oare aceste calități în versurile lui Leon Dură? Pe alocuri da, în exemple ca acesta: "Prăpastie între mine și Tine, Doamne./ S-a deschis, și stau singularic./ Inundat de umbre și vis.../ Mă leg cu inima de dragostea Ta/ Și urc și cobor, mi-e greu, mi-e ușor..." (**Același suspin**).

Dar ce te faci când părintele Dură își descoperă vocația "filosofică" și se hotărăște - din orice alt motiv în afară de modestie - să ne împărtășească și nouă din neliniștile domniei sale față cu societatea contemporană? I-auziți bunăoară o cugetare despre computer: "Partener-robot, computerul umanizează clipa în măsura în care omul știe să se domnie pe sine însuși și să domine "ființa virtuală" de lângă el-ordinatorul; într-un sinergism divino-uman." (**Ființa virtuală**). Profundă, nu-i așa?

Însă când își amintește că e și cult, părintele-poet întrece orice măsură. Și ca să nu-și lase cititorii în întunericul ignoranței, se repede să comită un poem politico-filosofico-moralizator (**Lacrimi amare pentru Europa**) despre (cum altfel?) Uniunea Europeană, în care îngrămădește mândrețe de citate în ebraică, greacă și latină (că doar nu se studiază degeaba aceste limbi la teologie). Noi ne-am prins: el vrea să ne arate că a citit (sau răsfoit?) Biblia și epopeile antice, de unde și-a însușit niscaiva expresii și întorsături de stil. Foarte bine, am luat la cunoștință, acum l-am sfătuit pe distinsul părinte să-și continue liniștit lecturile, fără să ne mai comunice și nouă noile achiziții culturale. Drept să spun, nu cred că interesează pe cineva.

Ei bine, am văzut eseu, am văzut poezii, dar la încercări SF este că nu vă așteptați? Avem și așa ceva: **Poem alegoric - la sfârșit de secol**

XXIII -, unde citim: "Eu smeritul întru cele ale firii, văd pe Domnul Dumnezeu în Ceruri și pe pământ întru slavă și lumină. Costumul Lui (am și eu o nedumerire: purta Dumnezeu cumva și cravată? n.m.) arde ca soarele-n foc. Fața Lui e poleită de iubire divină, lăsând ochii, ca smaraldul, să privească doi drepti: profetul Isaia și sfântul Ioan Evanghelistul. Un nor luminos, ca aurul, ține loc de mochetă pentru picioarele celor doi sfinți. Aud vocea lui Dumnezeu ca o adiere divină: ..." etc., etc.

Se putea un final mai încărcat de sublim pentru magnificul op? Dacă mai punem la socoteală și coperta volumului și faptul că părintele scrie psalmi pe care îi numerotează fără ca aceștia să se raporteze în vreun fel la psalmii lui David, cred că am adunat destule exemple de "modestie" în varianta Dură. Și iată că până la urmă tot la gândul meu cel dintâi mă întorc...

Jean-Lorin Sterian

Postume

Editura Amaltea

"Postumele" tânărului autor în viață Jean-Lorin Sterian sunt o apariție interesantă în peisajul prozei românești actuale. Ca și titlul, amar și auto-ironic, povestirile cuprinse în volum au o notă de blazare contracarată de un umor fin, superior. O explicație pentru titlu găsim pe coperta a patra: "În România, cel mai bine o duc scriitorii morți. (...) cel mai prost o duc scriitorii autohtoni, tineri și vii." Această constatare, împreună cu hotărârea exprimată într-un amuzant și narcisic "Tabel cronologic" de a se lăsa de scris - amenințare ce nu trebuie (sper) luată în serios - justifică titlul șocant.

Jean-Lorin Sterian scrie o proză care nu se preocupă de "transfigurarea artistică" a detaliului brut, biografic și nici nu disprețuiește insignifiantul cotidian. În textele sale recunoaștem străzi și cartiere din Bucureștiul de azi, cu blocuri în care se oprește apa caldă, câini vagabonzi, chioșcuri, gunoaie, autobuze aglomerate, dar și case vechi, înconjurate de mister ca în nuvelele lui Eliade, în care se sting, departe de lume, ultime vlăstare ale vreunui neam boieresc. Autorul nu se ferește să spună "eu" și să apară în postură de personaj în multe povestiri, pe de altă parte însă, există destule texte scrise la persoana a treia, într-un stil omnișciant. Proza lui Jean-Lorin Sterian nu este biografică în sensul strict al cuvântului și nici nu urmărește cu orice preț o așa-zisă autenticitate. Câte ceva despre metoda de lucru aflăm din povestirea **Comoara sau Scriitorul a ieșit pe plaiurile înșorite ale vânătorii**. Nimic spectaculos, doar un lucru simplu și eficace, cunoscut de când lumea: o plimbare în Cișmigiu, spectacolul

uman care defilează prin fața ochilor, fiecare individ cu povestea lui ce așteaptă să fie inventată. Privirea atentă a scriitorului descoperă subiecte în cele mai mărunte și banale întâmplări. El are răbdarea și priceperea să observe lumea care îl înconjoară și înclinația de a prelungi și potența în imaginație frânturile de real până când acestea se topesc și se reorganizează în tablouri stranii, grotesci, eliberând pe neașteptate fantasticul latent din ele. Așa se explică probabil și faptul că multe povestiri ale lui Jean-Lorin Sterian au apărut în reviste SF, deși nu se încadrează în acest gen, ci îl parodiază, mai degrabă, deconstruindu-l.

Nu poți să nu te gândești la Kafka, citind unele dintre textele tânărului constănțean, într-atât de migălos sondează acesta sordidul și derizoriul, în care știe să surprindă întorsături absurde și miraculoase. Autorul excelează în texte scurte și concentrate. **Stăpânii abstracti ai lumii** spune pe două pagini și jumătate povestea lui Miluță, umil vânzător de loz în plic, care și-a transformat grădina într-un uriaș planiglob. După o muncă asiduă, admirându-și opera, Miluță se auto-declară în public stăpânul lumii, și aproape ajunge să fie considerat ca atare în micul lui univers, al cărui centru este cârciuma de cartier. Ascensiunea îi este bruscată, iar visele lui se năruie o dată cu apariția misterioasă a unui "concurrent", a unui străin ce susține că el este de fapt adevăratul stăpân al lumii.

Multe situații din proza lui Sterian au o "logică" onirică, sugerând chiar că au fost inspirate de un vis; închizându-se aparent interpretării, prin abordarea unui cifru privat, ele lasă de fapt o mare libertate cititorului, povestind doar, fără să ofere indicii hermeneutice. Ironia se insinuează și în cele mai coșmarești scene, îndulcindu-le, într-un melanj (foarte postmodern, de altfel) de groază și parodie. Astfel, în **Lordul moliiilor**, toate încercăturile pornesc de la o neînțelegere de-a dreptul ridicolă. Un tânăr colecționar de *pisici* primește vizita unui domn ciudat, aparent foarte bogat și cu aer de conspirator, care caută cu disperare hrană pentru moliiile sale și crede că a găsit-o în colecția de *pisici* a băiatului. Totul se lasă cu o adevărată odisee, noaptea, printr-un labirint de străzi, și se sfârșește ca un vis, la fel de inexplicabil precum a început. În **Chiriașii** este vorba despre un cetățean pașnic care descoperă că trăiește în același apartament cu un canibal și sfârșește el însuși prin a săvârși o crimă. Povestirea nu este totuși polițistă, ceea ce îl interesează pe autor este descoperirea iraționalului - în cazul de față a violenței și cruzimii - în mijlocul celui mai liniștit și banal cotidian, adică exact acolo unde te aștepti mai puțin. **Viața de câine a motanului Tomka** are ca personaj principal un motan mare și frumos din Rusia țaristă, mutilat de un stăpân crud. Fără nici o inflexiune sentimentală - înregistrând doar, într-un stil ce se apropie, manierist, de prozatorii ruși, succesiunea absurdă de amănunte fatale ce-l duc la piere pe Tomka - povestirea este una dintre cele mai impresionante din întregul volum.

În final, să cităm dintr-un text confesiv, în care găsim reflecții interesante cu privire la relația dintre autor și operă. "Când citesc confesiunile ajunse tipărite ale vreunui (ajustate corespunzător ca să ajungă în forma asta) am păreri contradictorii. La început, un sentiment de înțelegere mă copleșește, uite, mă, nu ești singur. Apoi sînt potopit de silă. În spatele fiecărui manuscris mus-tind de disperare se află speranța obținerii unui premiu sau măcar a unei recunoașteri a talentului. Asemenea manuscrise nu conțin niciodată cafofonii ori neconcordanțe ale timpurilor. (...) Suferința tipărită e calofilă. Eu scriu fără a putea foarte bine să explic de ce scriu. Aștept întâlnirea cu criticul ideal care să-mi decripteze textele. Știu doar că, dincolo de lupta cu cuvintele, există un mesaj al unei lumi insolite ale cărei granițe se află în interiorul cutiei mele craniene și că omeneia ar fi mai săracă fără existența ei." Nu pot decât să spun că aștept cu interes noile proze ale lui Jean-Lorin Sterian.

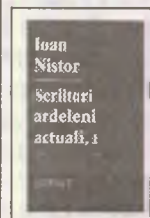
maria irod

1) **Cine suntem noi, omule?**
(Ion Moldoveanu),
Editura Viitorul Românesc

2) **Biruitoarii**

(Ion Gheție), proză
Editura Litera Internațional

3) **Scriitori ardeleni actuali**
(Ioan Nistor),
Fundatia PAEM

S-a încheiat apariția celui de-al VI-lea tom din **Agendele literare** ale „Sburătorului”, o ediție începută în 1993 și pe care noi, cei aflați la punctul ei de pornire, avem satisfacția de a o vedea împlinită, ceea ce nu era neapărat de prevăzut, date fiind vârstele noastre și posibilele accidente ale sănătății. Se vede că E. Lovinescu a avut măcar aici un oarecare noroc, atunci când multe întreprinderi similare s-au oprit ori întrerupt *sine die* din cauza vreunei zăzaniei între cei înhâmați la ele. Dar timpul care a trecut dă oricui posibilitatea unei priviri retrospective, mai ales asupra efectului și recepției respectivelor pagini. Și ele sunt nu o dată senzaționale, răsturnând multe lucruri crezute de specialiști și întreținute apoi de spiritele didactice, mai mult repetitive, de tip Eugen Simion, sau pur și simplu de cei ce nu se ostensesc să facă efortul unei lecturi cum trebuie.

Am început semnalând valoarea de document a acestei serii de notații, deoarece Gabriela Omăt, luându-și rămas bun de la text, după o muncă titanică de atâția ani de zile, a ținut să-mi transmită și mie un mic bobârnac, pentru că așa fi exprimat îndoiele la adresa importanței documentare, când eu mă referisem la cu totul altceva: la încălcarea voinței autorului, care nu a hărăzit publicării aceste multe secrete, apoi la scrupulul de ordin estetic, acest fanatic al scrisului artistic, fiind înfățișat publicului său ultim sub forma unui autor de fraze eliptice, de notații telegrafice, înregistrând stări de moment, cu expresii dure, caracterizări mai ales neplăcute. (Seninătatea lui nu fusese nici ea imperturbabilă în cursul vieții și al unei cariere așa de convulsionate, dar măcar la bătrânețe ai fi

opinii

putut crede în altceva decât dezvăluie textul.) În fine, constatam cu tristețe, și am motive să cred în continuare, că E. Lovinescu nu este un scriitor bine cunoscut și nici așezat acolo unde-i e locul: înainte de generația interbelică, a lui T. Vianu, Călinescu, Perpessiciu și, evident, P. Constantinescu, Ș. Cioculescu, Vladimir Streinu etc. El nu doar i-a precedat, ci a fost un model pe felurite laturi: a fost un întemeietor, un critic care a dat alt sens unei discipline ce-și avea în cultura noastră trecutul ei, a revoluționat-o de-a dreptul. Ocultarea lui în timpul comunismului, prelungită cu comentarii minimalizatoare în partea ultimă a nefericitei epoci, venite deopotrivă de la autoritățile culturale și de la tot felul de „călinescieni” și „ibrăileniști”, au lăsat urme, încât nici până astăzi opera și acțiunea lui nu s valorificate măcar în ordinea cronologică impusă de autentică istorie literară. Dacă ar fi stat în puterile mele, aș fi preconizat retipărirea grabnică, în ediții variate, a operei sale, și redactarea unei monografii, operă a vreunui critic tânăr, cu apetență pentru valorificarea marilor figuri ale literaturii.

Să mai adaug observația Gabrielei Omăt (justaminte întemeiată) cu privire la caracterul prea laconic al notelor redactate de mine; ele se înscriu în ordinea clasică a comentariilor obișnuite la astfel de ediții. Doamnele Gabriela Omăt și Margareta Feraru au procedat altfel, angajându-se într-o muncă enormă, cu scadență mai îndepărtată, ele făcând la orice incident al ambianței lovinesciene o adevărată fișă de istorie literară. În clipa de față, comentariile lor, adunate pe parcursul câtorva decenii de notații din partea

Bătălia continuă

alexandru george

autorului, ar alcătui o carte de reconstituiri de fapte și de vremuri pe care nici un istoric literar nu va putea să o ignore. Textul prea succint, rămas în agende, îl pretindea.

Acuma, la încheiere, nu am de gând să mai adaug observații sau justificări; rămân o mulțime de lucruri în suspensie, fapt cauzat și de pierderea unui caiet întreg, cuprinzând anii de sfârșit ai autorului. Dar chiar în comentariile mele s-au strecurat erori pe care abia timpul mă va ajuta să le înlătur și, bineînțeles, o oarecare șansă. Am mai menționat-o pe aceea comisă în cazul „comunismului Gh. Cristescu”, venit la Lovinescu cu un caiet de versuri; nu era vorba de însuși Gh. Cristescu (Plăpumarul), secretar fondator al PCR, ci de un omonim al său, cu grad inferior, dar inspirat, cum se vede, nu de Moscova, ci de muze. O altă eroare este legată de numele lui Miron Grindea, gazetarul și literatul de avangardă, stabilit mai apoi la Londra, unde a editat publicații în românește; numele lui nu e Burileanu, cum m-a indus în eroare foarte seriosul dicționar al lui M. Straje, ci Mandy Grünberg. Fac și în cazul lui convenita rectificare.

Altele privesc unele informații asupra cărora înțeleg să revin. Așa, de pildă, cu puțin înainte de război s-a constituit din înalt ordin un fel de comisie de control al filmelor ce urmau a fi date pe piață și unde Societatea Scriitorilor Români își plasase câțiva delegați care corectau sau chiar efectuau traduceri în românește. După câte se pare, E. Lovinescu a avut o astfel de delegare și unul dintre filme, care avea să ruleze mai apoi sub numele **Prietena noastră**, moartea l-a impresionat în mod deosebit. (Informații asupra acestei realizări aveam să dau eu chiar în „Luceafărul” în toamna anului trecut; când am redactat nota respectivă din **Agende**, V, nu le dețineam încă. Tot astfel, o însemnare lovinesciană vorbește de romanul lui Franz Werfel, **Cele patruzeci de zile de pe Mussa-Dagh**, capodopera acestui autor evreu-austriac, dar care s-a inspirat nu dintr-un pogrom împotriva coreligionarilor săi, ci din marele masacru la care au fost supuși armenii de către turci în timpul lui Abdul Hamid. (Când vom citi un roman scris de compatriotul nostru Norman Manea, inspirat din ororile comise de autoritățile bolșevice împotriva populației românești din Basarabia și Bucovina de Nord - doar atât! - după 1940? Calea spre Premiul Nobel îi va fi și mai deschisă.) Deși dădusem nota cu informarea respectivă, ea nu a mai putut apărea în textul lovinescian.

În sfârșit, o sumă de nume proprii sunt greșit transcrise. Romanului lui Sinclair Lewis, **Doddsworth** (citit de mine cu multe eforturi cam în aceeași vreme cu E. Lovinescu) i se spune mereu *Doodsworth*. Mai sunt și altele, ca să nu mai pomenesc de unele erori de dactilografie ce-mi pot fi imputate.

Ultimul volum de agende este dominat de tragicele evenimente politice prin care a trecut Țara Românească: Războiul Mondial, prăbușirea României Mari, căderea lui Carol II, statul național-legionar, Ion Antonescu și conflictul cu aliații săi, dictatura militară și angajarea noastră în războiul din Est, primele

bombardamente aeriene, speranța izbânzii, apoi răsturnarea situației. Criticul a murit în vara lui 1943, în timpul mării bătălii de la Kursk, dar nu a apucat să vadă venind așa amenințător tăvălugul sovietic. Și-l închipuia însă perfect, fiind prevenit de ceea ce se va întâmpla. Dintr-un adversar categoric, am zice vehement, al legionarilor, a devenit unul încă mai speriat al bolșevismului și al ocupației rusești. În tot acest vârtej se clarifică oameni și atitudini, opțiuni și victime, tot ce s-a scris despre I. Barbu și V. Eftimiu, despre Eugen Ionescu și N. Carandino, despre Sorana Țopa și Zaharia Stancu necesitând revizuirii sau nuanțări.

Democratismul, antisemitismul, naționalismul, marea lui toleranță și deschidere își găsesc acum explicația documentată, bazată de propriile-i însemnări, nu pe comentariile altora, pe evocări de situații sau analize retrospective, care desigur sunt și ele de așteptat. În ceea ce mă privește, m-am împiedicat de multe dificultăți, în ceea ce am numit „bătălia pentru Lovinescu” (una pe care nu doar eu am dus-o), dar abia recent mi-a fost oferită cheia explicației. Simțeam mereu adversari ai săi nevăzuți și întrucâtva inexplicabili, de la M. Ungheanu la Al. Oprea și iată ce mi-a revelat lectura **Istoriei literaturii române** de Marian Popa, care pomeneste așa de acest moment istoric: „Războiul (dintre naționaliști și internaționaliști) atinge un moment acut la centenarul criticului, în 1981. În timp ce centenarul unor Iorga (persiflat în romane de Paul Georgescu) și Goga (1981) /.../ internaționaliștii organizează atent, din timp și multilateral, apoteoza lui Lovinescu. Începe editarea aproape simultană a două ediții de opere, apar studii, monografii printre care cele semnate de Ileana Vancea, Ion Negoitescu și alții”, omițându-se că „E. Lovinescu susținuse personal și cu ajutorul „Sburătorului” o direcție modernistă și filoevreiască dezaprobată încă de atunci” (II, p. 239). În realitate, studiile numite nu au apărut cu ocazia centenarului, care a fost temeinic sabotat de social-fasciști, de toți culturnicii zilei iar monografiile lui Florin Mihăilescu sau Alexandru George au apărut tot înainte de eveniment și nu sunt redactate în spirit filosemit. Cât despre ediția mea de **Opere** a marelui critic, ea nu e paralelă alteia, aceasta valorificând scrierile timpurii ale lui E.L. sau versiunile prime, rămase de decenii necunoscute. Nu știu dacă Marian Popa le-a frunzărit, dar dacă va citi **Agendele** va avea una din marile surprize agreabile ale vieții sale de cărturar.

În tot cazul, nu-l va mai opune pe E. Lovinescu așa-zicând vândut evreilor (cum îl caracterizau legionarii) taberei sau „lagărului” naționalist ilustrat de Iorga, Călinescu (țineți-vă râsul!) Ioan Alexandru și Nichita Stănescu. Bătălia pentru E. Lovinescu nu s-a isprăvit.

ana dobre

Moartea - o realitate contemplată

După debutul din 1987 cu **Ruperea ritmurilor**, Vasile Proca a publicat cu o oarecare constanță alte volume - **Ambigua** (1992), **Cerul pe pământ** (1998), **Abatorul îngerilor** (1998), **Prada din rai** (2000), **Jocul de-a Dumnezeu** (2002), îmbogățindu-și tematica, mijloacele și instrumentele poetice.

Noul volum, **Duminica din trăsnet**, își fixează tema încă de la început, prin paranteza-subtitlu "poeme despre moarte". Atitudinea poetică implicată este cea a detașării, a asumării problematicei de pe poziția și din perspectiva celui liniștit și senin pentru care moartea e o *realitate* contemplată. A accepta ideea morții poate însemna a accepta moartea însăși, căci revolta nu are sens. E filosofia senină din **Miorița**; e filosofia înțeleptă din elegiile expresioniste ale lui Rilke, Blaga: moartea nu e un punct terminus al vieții, clipă de clipă se insinuează în ea.

Motoul din suprarrealistul Gherasim Luca situează într-o suprarrealitate sau o metarealitate, acolo unde gândul, ideea morții poate fi doar un joc al spiritului descătușat de materie. Această "duminică din trăsnet" presupune existența a

stop cadru

două lumi - una de poveste, frumoasă ca o sărbătoare (duminica), alta terifiantă, imprezibilă (trăsnet). Ca metaforă a vieții, sugestia se referă la frumusețea chiar de o clipă a vieții, a omnesului, cu atât mai frumoasă cu cât moartea e prezentă permanent.

Cele 44 de poeme fixează în linii grave și sobre, senin-mioritice un tărâm stăpânit de Thanatos. Moartea este o prezență care nu neliniștește, acceptată ca un dat firesc. Viața limitează, dar *gândul* (al vieții și al morții) iese din limite; nelimitat, dezmărginește. Viața se constituie din valori perene: adevăr, vis, libertate.

O serie de metafore, derulate într-un ritm haluciant și halucinatoriu transgresează spaime existențiale, atavisme, pentru a înmuguri în înțelesuri ezoterice și exoterice. Poetul începe să descifreze visele, să le scormonească treptele interioare care duc într-un *nimic* angoasant. *Nimicul* o esențial, căci din "ceremoniile nimicului" se alcătuiește, prin însumare și asumare, viața noastră. Timpul o *fiară* care "mănâncă anii", urmărindu-te "pas cu pas", neiertător și ineluctabil: "pașii Fiarei clipă de clipă în limba pământului/ îți strigă numele sub ceruri de cranii..." Prins în atâtea vârtejuri, omul este un "petic flămând de infinit" care trăiește inventând moartea. În chinga timpului nu există posibilitatea revanșei față de eșecuri proprii, timpul trecut este mort, anulat. Amintirile nu au valoare, se golesc de semnificații; rămâne doar gustul amar al înfrângerii într-o luptă inegală în care omul, victima trecerii, trăind în inima cuvintelor, cuprins de frig, își uită ființa, se uită pe sine (**Toate înfrângerile vorbesc asurzitor**).

Condiția vieții este repetarea și repetabilitatea, fiecare reia pentru sine, pe cont propriu, povestea fără sfârșit a ființei, a trăirii - "în fiecare zi să hoinărim prin alt început..."

Cruce crescută în mijlocul cerului este o aventură a ființei în fața întrebărilor cutremurătoare: Cine suntem? De unde venim? Încotro

mergem? Viața, "coșmarul de a fi", evoluează între materie și spirit, rațional și irațional, contingent și transcendent. Parte a Dumnezeirii, omul, nemulțumit de destinul său, deși îl acceptă, se simte "mai mult decât tristețea". Crucea este un simbol al vieții și al veșniciei, o altă realitate a cărei esență nu poate fi definită deoarece cuvintele nu pot cuprinde în corporalitatea lor sensuri de necuvinte.

Dacă alți poeți s-au străduit să creeze o *artă de a trăi*, Vasile Proca propune o *Ars moriendi*. Important nu este doar cum trăiești, dar și cum mori, cum aluneci spre moarte.

Culoarea morții este negru, culoare asociată necunoașterii, neființei, nenumitului. Realitatea necunoscută se colorează în negru, și-n acest negativ, recunoaștem moartea (**Poem negru**). Vieții îi e asociat albul (**Tristețea albă**), tristețea "îmbracă în insomnii", voci cunoscute "cheamă turmele sângelui de pe/ întinderile deznădejdiei...". Poetul încearcă să se impersonalizeze, dar trăirile sunt atât de puternice, de acute încât e imposibil să scape de sine. Într-un **Alt poem negru**, poetul se autodefineste prin raportare la durata palpabilă ("mă numesc cel de iarbă rară"), la inefabil și imaterial ("mă numesc cel de frig..."), simțindu-se cuprins de tăcere, de târziu, ipostază contemplativă a calvarului de pe Golgota. Ideea e că, asemenea lui Iisus, fiecare își poartă crucea, "semnul ființei" fiind lumina și umbra, veșnicul și trecătorul, spiritul și materia. Moartea respiră "în pieptul zilelor mele", dar nu anihilează, ci îndreaptă spre cer, spre absolut. Și cântecul (un cântec al ființei îmbătate de viață devine negru. Nu iubirea ca la N. Stănescu sare în fața poetului, ci moartea: "Moartea mi-a ieșit în față/ moartea/ era mândră ca o hoată/ moartea" (**Cântec negru**). Cercul este închis căci moartea fură viața, dar și moartea este furată "din livezi de iubire", între om și moarte stă dragostea (**Între mine și moarte**). Nu e angoasă, nici *spleen* baudelairian; o indiferență lucidă a constatării. Viața și moartea se definesc prin ceea ce le opune.

Timp sălbatic e o replică la expresionistul **Gorun** al lui Blaga - moartea se insinuează clipă de clipă. Ploaia, motiv angoasant la Verlaine sau Bacovia, e un prestadiu al morții, picăturile ploii sunt "picăturile Morții". Eterna alergare produce o răsturnare: prin moarte, omul se eliberează, se goleşte de "zeii care dorm în caii/ de piatră...". Spiritul se eliberează de materie, moartea e o reînviere (**Caii de piatră**). Umbra e un spațiu de trecere, o fantă de unde, dinspre viață se vede moartea (**Alcătuirea umbrei**); început și sfârșit, necunoscute, se fixează "într-o zi fără nume", poetul se străduiește să audă "sunetul om", dar "sunetul" se izbește de moarte ca de un obstacol ineluctabil. Noaptea (**Noaptea**) e o anticipare a morții, simbol lipsit de grandoarea romantică; moartea e "o altă liniște" care se insinuează "în creierul nopții" traversând un ciclu de șapte zile-sărbători, echivalent simbolic și încifrat al ciclului reîncarnărilor succesive. Noaptea se definește și ca stare existențială (**Noaptea mea goală**), opunându-se vieții, dar formând un tot cu eul profund al omului. Cu partea sa de *noapte*, omul nu privește doar în gol, ci și în *Orb*, în moarte: "noaptea mea goală și eu gol/ privim în Orb". Goliciunea incumbă sensul de vid existențial, de solitudine în fața timpului, a condiției umane, de inocență și candoare. Eul liric se identifică până la anulare cu un eul arhetipal, ca și cum omul *de azi* este omul *de atunci*, primul om. Șarpele, simbol complex, ambiguu (**Ziua în**

care vin șerpilor) e o apariție terifiantă, invadând chipul iubitei, transformată într-o Gorgonă.

Anotimpurile (un gând spre Vivaldi?), văzute tot la granița dintre viață și moarte, într-un stil epitalamic, se definesc în *negativ* ca-n tehnica fotografiei: iarna este anul fără iarnă, primăvara, anul fără primăvară, vara, anul fără vară, toamna, anul fără toamnă (**Anotimpuri**).

Aflat pe un drum al trecerii/petrecerii, bând apa "ca să înțeleg zgomotul vieții", dând seama despre armonia universului, văzut în modul în care cerul se răsfrânge în apă, răsfrângând totul în tot, poetul "se oprește în duminică". Acesta echivalează cu o oprire în esențial. Moartea este o aventură care instruieste în absolut. Nimeni nu poate face abstracție de ea, *nicăieri* este oriunde: "timpul sălbatic" se îmbracă "într-o cămașă de trăsnete", "biserica trece spre miazănoapte", *nimicul* se umple cu viața ta.

Cimitirul vesel e o cosmogonie, refăcând o lume din imagini și simboluri biblice. Șarpele, apa, zilele facerii, îngerii, spălarea picioarelor sunt situații arhetipale care prin reluare dau sens lumii în care ne naștem pentru a ne îndrepta inexorabil, trecând prin *ora-rună, ora-ochi, ora-lemn, ora bună* spre etern, *mama-cer, tata-cer* (**Colindă păgână**).

Două serii de imagini se constituie: imagini ale morții - clopot, beză, nimic nicăieri, asociind negrul, culoarea doliului; imagini ale vieții - respirație, carne, sânge, inimă, pădure, elemente primordiale - apa, pământul, focul în

metafore corporale pentru a sugera materia. O dimensiune a vieții este aspirația spre cer, spre absolut: viața nu există în afara aspirației spre înalt.

Unele versuri par frânte. E un mod original de a sugera și la nivelul formei ireconciliabilitatea viață/moarte; **Caii de piatră, Timp sălbatic** sunt câteva exemple.

Poeemele sunt un șir de definiții variate ale aceluiași referent pentru a-i lumina din mai multe unghiuri, pentru a și-l apropria, pentru a-l face inteligibil, și deci pentru a-l asuma. Așa cum E. Ionescu a scris **Le Roi se meurt** pentru a se obișnui cu gândul morții, Vasile Proca scrie poemele sale despre moarte. Ca parte a divinului, el simte că reia, prin propria experiență și existență modelul cristic: "... ca Sfântul pe cruce locuiesc/ în numele meu: PROCA REX ROMANORUM/-de unde cobor sub formă de sălbăticuine/ să vizitez partea albă din mine pe care/ celesta curătură o numesc" (**Bocet după omul-vânt**). Ca un demiurg, poetul creează, "îmbrăcat în zile rupte", o lume în "șapte cuvinte", așa cum Creatorul a creat-o în 7 zile. Esența este: "în trupul mortului a rămas doar gândul", partea de veșnicie, străbătând misterioase "ierarhii ale tăcerii".

Vasile Proca e un poet cu o capacitate extraordinară de a gândi lumile și raporturile eului în metafore.

Sunet de corn

Sunet de corn auzit prin somn, dimineața
De la mare distanță, ca printr-un fald
Sau ca prin apă, cum aude scufundătorul.
Sunet de corn, ca o muzică subterană,
Neregulată, crescând repede, venind
O dată cu zorile. Deschideam pleoapele
Urechea se încorda, plutea în subțirele întuneric
Apoi corpul aburit ieșea din cearceaf
Îmi lipeam ochii de geam. Un ecran protector
Mă separa de frigul de-afară.
Se deschideau porți. Bivoli negri țâșneau
În praful înrourat, strada era o noapte de trupuri.
Mi-l amintesc pe bătrânul Ieronim; cornul lui
Cum suna sfâșietor, chemând turma.
Visez și azi uneori bivoli negri
O dimineață în munți, cornul sună
Îi aud dureros ca prin apă, copilăria.

Sâmbăta de Sus

Vara își stinge motoarele
Se retrage încet și vulturul
Se rotește tot mai sus, peste munte.
Un zeu blând doarme în iarbă
Cu miliarde de ochi, cu străluciri calme
Cu aripile strânse pe corp, ca și cum
Nu s-ar mai trezi niciodată.
A venit toamna. Anul acesta nu te-am văzut
Și doar în amintiri vagi chipul tău
Apare o clipă.
Ca un dans vechi, cântecul ploii pe geam
Pe alei, pe acoperișuri, pe turlă.
Sunt o flacăra, dar ce se mai vede din ea
Un alergător o poartă pe braț
Se îndepărtează în spațiu.
În arabescuri gri se desenează pădurea
Pe foi ude calcă sălbăticiuni
Pașii mei uitați sunt mici alveole de apă.
Ding, dang! clopotul se aude pe cer, desparte,
Viața de moarte.

Pescuit de păstrăvi

Până la umăr băgam mâinile în apă
Sângele îngheța; în râul de munte intram gol
Pielea scotea lumină și aburi
Curentul încet o tăia.
Deschideam uimit ochii sub apă
Pietriș alb, materie transparentă
Râul mirosea a zăpadă,
A nămol, a porumbe, a mentă.
Înconjurm piatra cu degetele
Albe, catifelate, la pândă
Mâini de adolescent sângeros
Gata să pipăie, să apuce, să prindă.
Eram o sălbăticiune la vânatoare
Cu unghii de sidex apucăm prada
Păstrăv perlat, cu solzi lucitori
Se topea în munte zăpada.
Cu o nevinovată cruzime
Îl priveam cum se zbate
Sânge și apă-mi cădeau
Peste stern, peste spate.

Toamna în Scheii Brașovului

La marginea orașului, o livadă de pruni
Un fum de frunze moarte ne-mpresoară
Ard focuri umede prin porumbiști
Ca-n vechi sălașuri de păstori de munte.
Culoarea toamnei a-nceput să moară
Cai singuratici rătăcesc pe dealuri
Miroase aerul a prune coapte
Și din străfunduri vine o răcoare.
Pământul umed ți-a pătat cămașa
Sângele-ți urcă și apoi descăpește
E liniște ca la-nceputul lumii
Și aerul încet bolborosește
Strângând în tine frânghii lungi de sânge
Pui mâna streășină la ochi și vezi
Orașul alb cum lunecă în sine
Și ești ușor și blând ca o meninge.

Florin Șandru

Rășinari

Lumină de magneziu pe dealuri
Clopotul bubuie până sub munte:
Aiii, auuuu, oaaaa!
Zarea-i subțire ca sângele
Mâna mea, mâna ta
Trag funia până la rupere
Sunetul urcă în cercuri, turla se clatină
Toaca din lemn de ulm sună până departe
Aiii, auuuu, oaaaa!
Trâmbe de păsări se-aruncă pe cer
Ca o navă de cretă satul plufeste,
Soarele arde țiglele caselor, ca un fulger de fier.
Peste câmp, spinări poleite cu bronz, cu aramă,
Chipuri și brațe în marea de grâne
Clopotul cheamă
Aiii, auuuu, oaaaa!
Iarba mușcă din gurile coaselor
Până le vezi sângerând
E atâta lumină că poți să zărești
Sufletul poetului Goga zburând peste umbrele caselor.

În liniște

În liniște, stând în beciul înalt ca o catedrală,
Sub zidul vechi, pe care sclipesc mici
Boabe de apă din nădușeala pământului
În singurătate, cu mâna lipită de tâmplă
Vei auzi dintr-o dată meriele pe pătul
Scoțând o sfârâială plăcută,
Răsucindu-se pe scândura nouă de brad,
Sunând ca niște clopote reci, plutind
Ca o ceață de suflete.
Merele, mari globule de sânge pulsând
Sub bolta de cărămidă, merele
Pe stratul de fân, cu greutatea lor uriașă
Merele, o brumă subțire le-nvăluie carnea
În ele mai pălpăie sufletul nostru, copil.

Miere neagră

Miere neagră, dulce-amară
Limba o simte, dumnezeire
Soarele taie umbra în fire
Vara se stinge, stranie vară.
Faguri sălbatici trunchiul ascunde,
Fumul împrăstie roiul departe,
Crengile ard peste frunzele moarte,
Smulge toporul așchii rotunde
Fagul e pătred, în risipire
Caut cu mâinile miezul de ceară
Limba o simte, dulce-amară
Miere sălbatică, Dumnezeire.

viorel dianu

Se deșteptaseră toți din noapte. Cu o grijă ca a lor ar fi fost și greu să mai tragă de somn. Totuși, bărbații rămăseră să mai trândăvească în pat, vreo jumătate de oră, îngăduindu-le femeilor să-și isprăvească treburile pe care le găsesc ele întotdeauna să le robotească dimineața. Apoi, primiră comanda să se scoale și ei: să se spele, să se bărbierască și să poftască la masă. Se revărsaseră deja zorii. Cu cât porneau la drum mai devreme, cu atât mai bine.

Nu aveau bagaje, câteva, deci nu mai trăgănară; urcară în mașină. Lângă George, pe scaunul din față, se instală bătrânul, altfel cum?, iar în spate, pe canapea, se înghesuira mamaia, Olimpia și Dragoș. Mașina se cocoșă sub greutate. George controlă peste umăr. Da,

cerneală proaspătă

Full. Brigada era completă, pregătită de asalt. - Îl vom lua pe Bogdan ca din oală! își șopti el în barbă.

Vârî cheia în contact.
- Crezi? îl zgândări Olimpia.
Motorul porni din prima. Da, da, sută-n sută. Să fie convinși. Îi duce la sigur.
- Bine-ar fi! oftă mamaia.
Îi dădură drumul. Doamne-ajută! Bătrâna Agapia cu Olimpia se închinară, rugându-se de pavăză în călătorie.

După doi ani de stăruințe îndârjite, testări peste testări și cheltuieli secătuitoare cu corespondența purtată cu majoritatea universităților din Europa și America, două dintre ele, universitățile din Cambridge și Ottawa, îi acceptaseră simultan lui Bogdan să-și susțină doctoratul pe spezele lor. Acceptul survenise pentru toți ca o mântuire, îndată după evenimentele controversate din iulie - când avusese loc căsătoria lui Bogdan cu țiganca -, îmboldindu-i pe Pietreni, părinți și fiu, la reconciliere sau, măcar, la o reconsiderare a faptelor. Nu se putea altfel: izbânda fiului era prea însemnată ca să nu ducă la atenuarea patimilor și să nu reclame reînnoirea dialogului. Scrisorile cu fericitul răspuns sosiseră de altminteri la Râmnic, Bogdan neavând o adresă stabilă în București, deci George i le trimisese urgent, dimpreună cu felicitările lui, la C.P. 12-79 a sectorului 6, afirmându-și totodată disponibilitatea de a-l ajuta. Pentru a beneficia de bursa din Anglia sau Canada, trebuia mai întâi să ajungă acolo. Câci transportul nu i-l asigura nici Cambridge, nici Ottawa. El pentru care universitate opta? Pentru Ottwa? Perfect. Are de traversat un continent și un ocean. S-a interesat cât costă biletul? Aha: un milion de lei. Douăsprezece salarii de profesor. Ale unui profesor mai bătrân. Nu-i simplu să faci rost

Zbor spre Eldorado

de suma asta. Necesită eforturi conjugate.

Așa se vedeau lucrurile de la Râmnic, deh, ca din provincie, căci la București ele se percheau foarte trandafirii. Costurile călătoriei, în sine, până în Canada, treceau în plan secundar, sau trebuiau considerate cu totul insignifiante, în raport cu șansa, atât de râvnită și în sfârșit dobândită, de a pleca într-acolo. Da, da, da. Șansa e uriașă, nimeni nu contestă, însă cum nici problema banilor pentru călătorie nu poate fi ignorată, își iau îngăduința să se ocupe de ea părinții. Zic bine? Aăă, lasă! Nu e nevoie. De ce? Mă descurc singur... Euforic, pe de o parte, pe de alta - încă resentimentar, fiul respinsese deci ajutorul patern și se încăpățănase apoi toată vremea să-l desfidă. Se descurcă, se descurcă singur, să nu-l mai pisese întruna la cap cu milionul ăla. Un milion de lei o fi reprezentând o sumă importantă la Vâlcea, dacă o echivalezi în salariile unui profesor, dar în Capitală se echivalează în dolari. Și, dolari, câți? O mie. Dar o mie de dolari nu sunt mulți? De unde îi ia? Sunt mulți, într-adevăr, în sârmana noastră țară. Dar în Canada... Omul care îi împrumută milionul de lei în țară îl așteaptă două luni să-i trimită mia de dolari de la Ottawa. L-a și găsit pe omul respectiv. Au încheiat tranzacția. Ca atare, să nu se perpelească din pricina lui. Datoria de care ar trage ei un an de zile acasă, el o va returna rapid de unde se duce. Să se liniștească. Înțeleg, au ba?

Înțeleg și se vor liniști. Se vor astâmpăra, cum îi somează el. Dacă i-i răbda inima li răbdă însă? Liniștea părinților, insufletă de copii, ține de joi până mai apoi. Încât Olimpia nu s-a abținut mult și a cășunat pe bărbat. Ce adastă, s-a culcat pe urechea dreaptă? La ce visează? Lui nu-i pare povestea scornită de Bogdan ca însăilată cu ață albă? Ce om e ăla care să-i întindă lui, pe tavă, o grămadă de bănet, să plece în lume, și ăla să nădăjduiască să-i curgă de acolo dolari? Cine e prostul? Ia să încerce George să se împrumute aici, în Râmnic, de un milion de lei, și o să vadă câți se grăbesc să i-l dea. Nu-i vine să creadă?... Atunci să purceadă cu colindul.

N-a fost ușor, însă nici imposibil ca George să-și încheie în trei zile cruciada. Dar cui să trimită, acum, banii? Că Bogdan se dăduse complet dispărut. Din garsoniera de pe Armata Poporului se mutase curând după căsătoria cu Puica. De la căsuța poștală, unde îi expediaseră scrisorile venite din străinătate, fuseseră returnate mesajele ultime. Iar la Institut, fie nu le răspundea nimeni, fie li se spunea că Bogdan a cam încheiat conturile pe acolo. Cât dinspre partea lui, să le dea însuși un semn, slabe speranțe.

Provindența a făcut ca, într-una din seri, după săptămânile alea incerte, Pietrenii să se pomenească, de la cine nici n-ar fi visat, cu un telefon. De la Octavian, fratele lui George. O surpriză uriașă: Octavian era plecat de trei ani, imediat după Revoluție, în Coreea de Sud, în misiune diplomatică, și tot de atunci nu mai trimisese de acolo nici o veste alor lui. De unde telefona, de la Seul?... Nu, din București. Cum, s-au întors? Da, au luna... Conversația o demarase, propriu-zis, Coralia, soția lui Octavian, după cum interlocutoare îi era, de partea astălaltă, Olimpia, soția lui George. Ei, frații, comunicau prin soții; ascultau. Vreo douăzeci de minute și-a încordat atenția George să descifreze ce-i vrăjește Coralia la ureche Olimpiei. În fapt, îndelunga poveste exotică a Coraliei nu reprezentase decât preludiul convorbirii pe care urmau s-o poarte frații; pretextul pentru, mă

rog, o taină pe care Octavian voia să i-o împărtășească lui George. E prin preajmă? Este. Atunci, să le dea voie și fraților să schimbe două cuvinte, că le-o fi dor să-și audă glasurile... Eee, cât dor! Li se sugruma vocea de emoție. Dar taina?... Care era taina?... Păi, George, cum să-ți spun?, e vorba de Bogdan. Voi în ce relații mai sunteți cu el?... Hopa! Câteva clipe, de reculegere, fuseseră obligatorii. Octavian aflase de pătrănia lor și, în plus, dispunea de informații proaspete. Deci, George era constrâns să răspundă franc: Da, frate, relațiile noastre cu Bogdan s-au deteriorat sensibil în vara asta, iar în ultimele săptămâni au ajuns foarte lacunare. Ca părinți, resimțim dureros situația... George, voi, ca părinți, resimțiți dureros situația din punct de vedere afectiv. Bogdan cu dulcea lui soțioară o resimt din punct de vedere financiar. Iar eu, de ce sunt ce sunt? Ca să mediez între voi. Iată, deci, problema. Bogdan, descoperind că m-am întors în țară, a dat buzna la mine să-l împrumut cu un milion de lei, angajându-se sus și tare că mi-l returnează din Canada în dolari. Numai că ingenuul meu nepot nu ia în calcul, în această ecuație, două necunoscute. Una: că banii pe care i-am economisit eu la Seul sunt deja dirijați în aranjamente ferme, aici, în țară, iar a doua: că el, de acolo, nu va reuși să-mi returneze prea lesne datoria fiindcă... Fiindcă nici prin străinătăți nu se plimbă câinii cu covrigi în coadă... Of course! Pe de altă parte, la voi nu concepe să apeleze în ruptul capului. Mai degrabă renunță la proiecte. Încât... Am înțeles, Octaviane. Măine îți trimit banii preținși, pe care i-i dai lui Bogdan ca din partea ta. Iar în privința dolarilor, pe care tânărul se sumetește să-i returneze, îl lași în euforia lui.

După ce-i trimisese banii, Pietrenii așteptaseră de la Bogdan un semn de încuviințare: un telefon, o scrisoare... Banii i-i oferiseră, e adevărat, prin intermediar și, potrivit înțelegerii cu Octavian, era posibil ca proveniența lor să-i fi rămas tănuțită până la sfârșit. Dar și în cazul când Octavian ar fi respectat convenția și nu ar fi deconspirat afacerea, Bogdan tot era dator să arunce o vorbă la Râmnic: Mamă, tată, frate, eu plec, vreți să mă mai vedeți? Dacă da, veniți în ziua cutare, la ora cutare, în locul cutare. Or, el, nici un cuvânt. Își pusese la punct în detaliu evadarea; plănuiuse cu sânge rece să nu mai dea ochi cu ai lui. Îi ieșise pasiența: zbura spre Eldorado. Scăpa de țara asta ingrătă și de părinții lui obtuzi. Începea o nouă viață. Nu mai voia să știe de nimeni și nimeni să-l mai știe. Nici să mai vadă pe cineva ori să-l vadă. Nu regretă nimic. Adio!

Vasăzică, se amăgiseră în van cu împăcarea; iluzii de două parale. Bursa aceea de doctorat nu produsese nici o ameliorare în relațiile lor, nici o schimbare. Beton! Se bucuraseră, ca părinți, pe moment, prinseseră un pic de aripi, dar speranța într-o reconciliere nu fusese decât o boare de vânt, un zefir. Nici pomeneală să se împace. Băiatul se rupsesse definitiv de ei, încât le refuza să-i fie părtași până și la o despărțire atât de importantă. Iar dacă el nu-i voia, la ce s-or fi îndârjind ei să-l petreacă? De ce nu l-or fi lăsând să fugă, după cugetul lui?

Nici chiar așa! Dumnezeu nu le ia mințile tuturor oamenilor în același timp. Unora le mai păstrează judecata întreagă și le dă povață cum să lucreze. Desigur, nu dintr-o dată, ci după ce îi mai frământă.

Înțelegând, dar, Pietrenii gândul vindicativ al feciorului, s-au luat întâi cu grija. Cu întrebările. De fapt, îi munea o singură întrebare,

trănică și insolubilă: dacă băiatul nu vrea și nu vrea să le spună când pleacă? Dacă nu le spune?... Știe că ei nu au cum să afle. Și tace dinadins. Și pleacă așa. Fără să-i anunțe. Fără să-și ia la revedere... Ce pot face?

Alaltăieri, George a avut revelația: să sune și să întrebe la Otopeni.

Îl zăriră pe Bogdan de cum pătrunseră în holul central al aeroportului. Uite-l, mititelul, uite-l. Nu-l scăpaseră. Îl aveau în mână. Uite-l, dimpreună cu Puica lui. Stau și îi așteaptă. Așa-i?... Nu stăteau și-i așteptau?

Pomenindu-se cu ei, Bogdan se albi ca varul, iar Puica se înnegri ca tăciunele. Li se prăvăli cerul pe cap. Se sprijiniră unul într-altul să nu cadă. Întâmpinară năvala invadatorilor ca stanele. Îmbrățișări, săruturi... Spre ușurarea ei, la Puica nu se rânduiră chiar toți. În fond, cu Bogdan aveau ce aveau.

- Bine, măi băiete, cum voiai tu să pleci peste țări și mări fără să ne luăm rămas-bun? căsună cel dintâi pe fugar tataia.

- Dacă noi murim, dragul nostru, și nu apucăm să ne mai vedem? se căină și mamaia.

- Te duceai doar până la Lehliu, mamă, ca să nu ne spui? mama.

Tatăl interveni cu împăcaciunea:

- Hai, lăsați, că n-a fost pe placul dușmanilor și ne-am găsit.

Se găsiseră, har Domnului; să alunge deci obida și să se bucure. Jos, vâlul întunecat, jos lepezile de pe ochi; să se privească fără mânie și resentimente. În ciuda smintelii cu care se lepădase de ei și îi înfruntase, Bogdan era sânge din sângele lor, iar sângele apă nu se face. Il cercetară cu muștrare, cu dor și strângere de inimă. Lipit de ființa aceea pentru care îi renegase, părea indestructibil subjugat. Și, ca o consecință a faptului, părea și strămtorat, speriat că ai lui se solidarizaseră și tăbăriseră asupra-i ca să-l despartă de draga sa, să i-o smulgă de la sine și să i-o azvârle încolo, ori să-l smulgă pe el de lângă dânsa, să-l pecețuiască în frânghii și să-l ducă mai știi unde, era teribil de înspăimântat. După cum derutată arăta și Puica și mirată foarte. Cum îi descoperiseră căpăuniiăștia, când își zăvoriseră cu lacăte grele intimitatea, își ascuseră îndărătnic planurile și ticluiseră cu atâta abilitate să le pună în operă, cum îi dibuiseră și îi înhățaseră în ultima secundă, pe ultimii pași? Să li se năruie deodată visul lor mareț? Să nu aibă scăpare cu nici un chip?

- La ce-ați venit? aruncă Puica în obrazul lor cu piatra.

Izbitura fu pe cât de neașteptată, pe atât de brutală. Cum la ce veniseră? Pentru a se despărți în bună lege de băiat: părinții de fiu, bunicii de nepot, frațele de frate. Iată de ce. Le interzicea ea? Sau erau datori să-i dea ei socoteală?... S-ar fi convenit, poate, să dreagă cineva afrontul. George, altul care? Însă, până să apuce să deschidă el gura, i-o luă tot Puica înainte.

- N-a fost pe placul dușmanilor și ne-am găsit! Am auzit-o și pe-asta. Vasăzică, fiindcă eu n-am vrut să ne întâlnim, eu sunt dușmanca. Îmhî!

George și ceata lui pricepură pe dată că îl cu coarne își vâra codița și nu căzură în capcană. Că Puica recunoștea cine este, frumos din partea ei, însă dacă avea gust de zăzanie și crezuse că-și găsisese mușteriii, se amăgise tare. N-o să se bucure de vrajbă. Ca atare, nu va reuși nici cu insolente, nici cu fățarmicii să atâțe spiritele.

- Noi am venit aici cu voie bună și cu gânduri de pace. Fiți cuminiți! spuse George pe un ton blând și totodată ferm.

Un minut se înstăpâni pe drept cumintenia, cele două tabere acordându-și răgaz de chibzuire: ori cădeau la pace, ori alegeau gâlceava.

- Cum ați aflat? se hotărî, în fine, să rupă tăcerea omul jinduit de toți să vorbească.

Glasul lui Bogdan, strangulat, răsună ca de

pe cealaltă lume.

- Vă rog să-mi spuneți!

- Îți vom spune, îi promise tatăl. Dar să căutam un loc să stăm jos, că povestea e lungă. Și vrem să ne povestești și tu de-ale tale.

Ochiră locul de care aveau nevoie pe platforma-palier din aripa stângă a holului vast, unde se zărea un mic bar cu mese și scaune. Un refugiu perfect. Se încolonară înapoia lui George și urcară scara, la etaj. Lângă fereastra înaltă, dinspre exterior, două mese libere îi așteptau chiar pe ei. George își mână tribul într-acolo, să pună cap la cap mesele alea, să adune scaunele din jur și să se așeze. Pe Dragoș îl opri cu sine, pentru altă misiune. Haide. Fata de la tejghea, cu ochii țintă pe ei, îi adăsta. Ce poftesc domnii? Rafturile și vitrinele etalau numai scumpeturi. Trebuia să-și desfacă George larg baierile de la pungă, dar nu se zgârci, comandă pe alese înghețate și băuturi, să mulțumească gusturile lui și să le desfacă inimile. Merita. Evenimentul era unic: pleca Bogdan la doctorat în Canada. Câți ne comparăm cu el, cu ei?... Să-i invidieze cei neînștate... Eh! Cărau triumfali George cu Dragoș bunătățile la masă, se duceau și se întorceau, le așezau cu sufletele radioase dinaintea bătrânilor, a Olimpiei, a tinerilor însurăței, apoi și în dreptul scaunelor pe care vor sta ei înșiși..., nu mai rămăsese locșor să arunci acul..., așa, aveau tot ce-și doreau, acum să tăifăsuiască. Să mănânce, să bea și să tăifăsuiască.

Abia își trăsaseră scaunele sub ei, George cu Dragoș, ca să completeze masa și să le șadă bine, că Puica zvâcni deodată în sus, înțepată, neînțelegând nimeni ce-i venise și ce vrea. Înghionțit energic în umăr, Bogdan se ridică după ea. Întâi Puica, apoi și el își strânseseră din față profitorulurile și sururile ce le aparțineau și, nici mulțumesc, nici sictir, își luară tacticos tălpășița și se mutară taman acolo, la o masă cu străini. Scena se derulă atât de iute și de neprevăzut, că îi lăsă pe toți muți. Și rămaseră muți o bună bucată de vreme, nădăjduind parcă o redresare a faptelor, sau o desfășurare firească a lor, ori o explicație din partea autorilor, să se dezvăluie pricina.

- Măi, oamenilor, ce e cu copiiiăștia? își exprimă bătrânul perplexitatea.

Evident că, neîntrebând pe cineva anume, nici de răspuns nu se încumetă să-i răspundă careva, mai ales că n-avea de unde să scoată răspunsul. Tot ce se putea spune e ce se vedea, că, o dată aranjați în noile locuri, Bogdan cu Puica începuseră să îngurgiteze cu poftă din delicatesele cumpărate de George și servite pe tavă. Mâncău și beau pe întrecute. Îți lăsa gura apă privind-i. Dragoș, baremi, îndura cumplit că ai lui nu-și revin din uluială și îl țin să saliveze cu deliciile alea dinainte.

- Du-te, George, și adu-i înapoi! trânti Olimpia o poruncă bizară.

- What? Bărbatul își încreți fruntea neîncrezător. Era într-adevăr o fantezie.

- Măi, ce să însemne asta, ce să însemne? nu-și contenea Haralambie mirarea. S-a tăcănit lumea de tot? Că nu înțeleg.

- Taci, moșule, din gură și nu mai bodogăni. Mulțumește-te cu atât, să te uiți la nepotu-tău de departe.

- Ba mulțumiți-vă și suportați rușinea asta voi, dar nu mă obligați pe mine s-o suport și eu.

Își împinse scaunul în spate, dând să se ridice.

- Stai domol, moșule, stai domol! îl înfrână Agapia. N-ai venit aici pe picioarele tale ca să îți le iei la spinare când îți se năzare. Rușinenerușine, o răbdăm împreună și nu ne mișcăm din loc până nu se alege într-un fel.

- În ce fel să se mai aleagă? Nu tocmai ne-a ales fata de colo unii de alții? Bogdan n-a ales și el? Ce alesătură mai incusită poftiți?

- Să nu ne pierdem firea, se arătă calm George. Să nu ne-o pierdem...

Înseninându-i-se ochii, țâșni fără de veste în sus, precum Puica mai devreme, încât, contrar invitației la calm, semănă spaima în

oase. Ce-i tresărise? Îl lovise și pe el vreun parapon? Ar fi fost taman ce le lipsea.

- Au venit Octavian cu Coralia.

Cine? își suciră toți gâturile. Octavian cu Coralia? Hă-hă! Fără șagă, Octavian și Coralia erau. Abia suiseră scara și cercetau lumea. Încoace, încoace! îi chemă George, pornind în calea lor și aducându-i la masă. Li așteptau în picioare. Măi-măi, ce surpriză! Unde ne-a fost dat să ne întâlnim. Minune, minune. Cum de v-ați gândit? Dumnezeu, el a fost cu gândul. El a pregătit ocazia.

Se îmbrățișară fiecare cu fiecare, cu bucurie mare. Se așezară pe scaune. În afara lui George, care...

- Ce serviți?

- Ca toată lumea. Nu facem excepție.

- Dragoș, vrei să mă ajuti?

Din două curse, bărbații noștri harnici umplură golurile de pe masă, încărcând-o ca prima oară. Ai fi zis că fusese dată scena înapoi. Ce spuneți? Ssst! Sosise timpul să se înfrupte din delicataturi. Mai devreme nu avuseseră gusturile călite, mai târziu, înghețatele s-ar fi topit în cupe. Căcica era clipa. Clipele... Savură îndelung.

- Dar tinerii de ce stau într-altă parte?

- Acolo se simt ei bine.

Aha! E normal..., normal: să stea oamenii unde se simt bine. Unii, aici, alții, dincolo..., e bine. Octavian cu Coralia se rezemă de spătarele scaunelor, parcă pentru a testa binele ăla.

Într-un aeroport însă, orice stat e cu măsură. - Cât mai e ora? se interesă îngrijorată Agapia.

Erau ceasuri ori încotro își îndreptai privirea. Zece și jumătate.

- Bogdan ar cam trebui să intre în vamă, opină Octavian.

La fel apreciară și dumnealor, de la masa cealaltă, sculându-se hotărâți și luând-o spre

capătul scării.

- Mulțumim pentru tratație! dădu atunci Coralia semnalul de plecare.

Și se ridică totdeodată de pe scaun, cu un elan care îi săltă pe toți în picioare.

- Să mergem după copii. Haidem! le ordonă ea.

Aveau nevoie de cineva care să-i dezmeticească. să le comande. Iar Coralia poseda virtute de conducător. O porni înainte, dărză, obligând detașamentul s-o urmeze.

Bogdan se afla în gura vămii, își urcase geamantanul pe bandă. Ai lui îl împresurară. Câți erau, Doamne! Lor le venea ușor: să-și concentreze privirea pe un singur om, să-i facă icoana, să și-o întipărească în suflet. Lui îi venea mai greu: unul singur să ia aminte la toți. Mai mult timp pentru ei, mai puțin pentru el. Iar timpul, oricum se scurtase. Avuseseră destul, dar și-l refuzaseră. S-ar fi putut sătura de vorbă. Acum, în crâmpeliul rămas, ce ar mai fi fost de zis?

Coralia se uita stăruitor când la Bogdan, când la părinții lui. Nu-i prea convenea tăcerea lor.

- I-ați spus băiatului? îi întrebă pe Olimpia și pe George fără ocolșuri.

- Ce? nu pricepură ei.

- Că banii ca să ajungă în Canada au fost de la voi.

Surveni un moment de îngheț. Coralia completă cu inocență:

- Pentru că nouă ne-ați cerut discreție și, după ce se face treaba, să ieșim din joc.

- Păi..., încearcă o explicație Olimpia.

Bogdan cu Puica se scrutau descumpăniți. Nu știau pe cine ar trebui să tragă mai vartos la răspundere.

- Da, da! risipi confuzia George. Am discutat despre toate și ne-am învoit cu toate. De-aia și despărțirea de acum e atât de frumoasă.

alexandru repan:

„Mai importante decât talentul și perseverența sunt pilele“

Marinela Țepuș: Ați avut o perioadă destul de mare de timp, după 1990, în care v-ați jucat mai mult de-a regia, fără să mai apăreți pe scenă. Ați părăsit și catedra de actorie a ATF (dacă nu mă înșel așa se numea pe atunci). Erau acestea semne de revoltă, de oboseală sau de lehamite?

Alexandru Repan: Nicidecum. Au fost mai multe lucruri coroborate, dar principalul vinovat al absenței mele de pe scenă a fost Silviu Purcărete. Intrasem în *Danaidele*, care, dacă vă amintiți, a durat cam doi ani, însumând repetițiile și turneele internaționale. E drept, mă gândesc adesea, dacă a fost benefică sau nu această alegere. De fapt, participarea mea - și a altor colegi -, la acel proiect s-a datorat mai mult avantajelor de ordin financiar decât a celor de ordin artistic. În acea epocă, incipient revoluționară, ne-am gândit că ne vom umple de bani. Nu a fost așa, fiind vorba mai mult de o muncă în sistem capitalist, plătită în sistem socialist. Totuși, o dată intrat în program, a trebuit să părăsesc celelalte roluri. Catedra n-am părăsit-o din cauza *Danaidelor*. A fost o experiență fericită dacă o raportez la lucrul cu studenții, nefericită, dacă mă gândesc la raportul meu cu cadrele de conducere de acolo. Nu m-am înțeles prea bine cu mai marii facultății - asta neînsemnând neapărat că au fost de vină doar ei. O fi fost de vină și nepriceperea mea de pedagog - deși nu prea cred! -, însă, la un moment dat, am preferat să renunț, nu din lașitate, ci din comoditate. Ca să nu trebuiască să mă mai lupt pentru păreri mele. Ale lor erau atât de bine încetățenite,

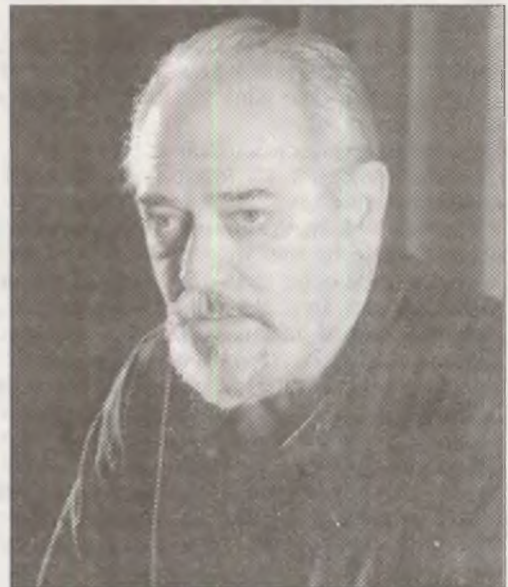
încât zadarnic am crezut că, după '89, o pluralitate de opinii poate fi socotită normală. Academia de Teatru și Film ținea morțiș să-mi demonstreze că există o modalitate *unică și indestructibilă* de a face actori, eu socotind că sunt mai multe și, adesea, mai eficiente.

M.Ț.: Totuși, această modalitate *unică și indestructibilă* n-a mai prea dat, după 1989, actori excepționali. Ba, dimpotrivă, absolvenții ultimelor generații au carențe grave la gestică, la dicțiune...

A.R.: Unele dintre primele campanii purtate împotriva mentalității din ATF a fost aceea de a atrage atenția că superba catedră de vorbire scenică este mai mult decât inutilă, de vreme ce nu-și justifică în nici un fel prezența. Învățământul de teatru păcătuiește, lăsând la o parte calitățile (nu neg prezența unor mari profesori, artiști de renume, care chiar știu cum se predă actoria), printr-o organizare defectuoasă. Se găsesc acolo o mulțime de elefanți, pentru că există mentalitatea că, în institut, trebuie angajați cei săraci, care nu sunt în stare să facă teatru. Or, învățământul artistic nu se poate face cu milă, se face numai cu profesioniști. Așa că, în acea academie, universitate, facultate sau institut - că Dumnezeu mai știe ce denumire poartă! -, sunt foarte multe cadre didactice ținute din compasiune, știindu-se bine că nici pedagogi nu sunt, dar nici altceva nu sunt în stare să facă. Eu știu că un mare profesor de balet sau de pian nu trebuie să fie neapărat și un mare artist; nu cred că același lucru se poate întâmpla în învățământul superior de teatru. Socotesc că modelul celui care predă este esențial. Nu e necesar să fie vedete de primă mărime, însă pentru ca studenții să poată fi convinși că păreriile mentorului său sunt juste, trebuie să aibă ocazia de a-l vedea pe scenă. S-ar putea să mă înșel. Și tocmai pentru că am avut acest dubiu, m-am retras.

M.Ț.: Nu credeți că și selecția a devenit oarecum deficitară?

A.R.: Este, dar din alte motive. În contextul dat, nu poate fi făcută altfel (m-am convins la cele șapte examene de admitere la care am asistat), de vreme ce numărul de candidați a scăzut cam de la 40 pe loc, câți erau când aspiram eu să devin student, la unul pe loc - la băieți și, hai să spunem două pe loc - la fete. Dar dacă în învățământul particular, talentat sau nu, ești sortit oricum unei diplome, totul rezumându-se la o afacere, nu același lucru ar fi trebuit să se întâmple și în cadrul învățământului de stat, care ar fi trebuit să rămână stindardul calității. Așa că marea *cantitate* de cadre didactice de mult existente în ATF, universitate, institut sau facultate (cum s-o mai fi numind!) *pretinde* o *sumă* fixă de studenți. Dacă în urma examenului de admitere, în loc de 25 de băieți ar fi trecut doar 15 (adică cei

mai buni), câțiva profesori ar fi trebuit să renunțe la post. Cum nici la alte lucruri nu se pricepeau, mă tem că ar fi rămas de tot fără slujbă. Pentru ca aceștia să fie feriți de asemenea neplăceri, studenții se *bagă* în școală cu snopul, cu furca... Oricine și oricum poate deveni student la actorie, iar, la sfârșit, vom avea exact același număr de absolvenți. Pentru că nimeni nu mai dă afară pe nimeni din acea academie, universitate, institut sau facultate.

M.Ț.: Ce v-a determinat să vă *jucați* din când în când de-a regia?

A.R.: Nu m-am *jucat*. Chiar am încercat s-o fac foarte serios. Sau, în orice caz, atât cât m-am priceput de bine, deși am spus adesea că nu sunt regizor!

M.Ț.: Să fie cumva din nevoia de a-învăța pe alții ceea ce dumneavoastră ați acumulat în timp?

A.R.: Nici asta. Dar de ce spun că nu sunt regizor? Nu știu dacă marii regizorii ai acestei țări așa sunt, însă, în concepția mea, în afară de priceperea în ale mizanscenei, trebuie să aibă un program, să știe că într-o carieră trebuie să monteze un număr de spectacole, care să aparțină unui proiect personal. Că, între timp, mai pun și piese întâmplătoare, care sunt cerute de un teatru sau altul, de acord, dar un bun regizor trebuie să rămână dedicat unui proiect pe viață. Eu n-am asemenea statut. Realizez întâmplător spectacole cu câte o piesă care-mi place și socotesc că am ceva de spus cu ea.

M.Ț.: De asta numeam eu mai devreme *jocul de-a regia*...

A.R.: Da. Ei bine, dacă-mi pică fisa și găsesc o soluție, nu-mi mai rămâne decât să fac o distribuție cu prieteni - ceea ce, iarăși, pentru regizorii profesioniști nu e obligatoriu. Aceștia își pot face distribuțiile din prieteni, dușmani,

Hora iubirilor
Regia: Felix Alexa

neutri. Eu, fiind un coleg al celor cu care încerc să pun o piesă în scenă, sunt obligat, prin forța împrejurărilor, să-mi fac o distribuție de prieteni, care să mă asculte, autoritatea mea regizorală fiind minimă. Totuși, în măsura în care soarta mă va ajuta, acum, spre partea a treia a carierei mele, încerc să înclin mai mult spre regie. Știu că e un lucru aproape imposibil. De când m-am apucat de teatru, din câte-am mai citit, am realizat faptul că sunt atât de puțini actori care au reușit - căroră li s-a permis - să intre în clanul regizorilor, încât nu știu dacă eu voi izbuti. Mi-aduc aminte că Radu Beligan a pus vreo două sau trei piese la viața lui, și uite că nici măcar el, care, pe vremea aia, era membru al Comitetului Central, director al Teatrului de Comedie, director al Teatrului Național, membru - care a fost, este și va fi -, al atâtor alte comitete și comiți... nu a reușit, deși știu că și-ar fi dorit, să devină și regizor. Astăzi, mai încercă Mălăele, mai încerc eu... Să ne aducem aminte că a încercat și Sir Laurence Olivier și, spre sfârșitul carierei, i s-a reproșat faptul c-a făcut prea multe: actor, regizor, director. C-a făcut mult, c-a făcut puțin... I-am văzut la televizor către apusul carierei, recunoscând el însuși că a încercat cam multe. Până la urmă, cred că un actor care se respectă și care știe și consideră că poate practica această profesie ar trebui să se limiteze la atât. Asta nu înseamnă că va fi de neiertat dacă va dori din când în când să-și lase destinul pe mâna unor prieteni și să croiască împreună un spectacol, când vreo idee îi flutură prin fața minții și prin adâncul sufletului.

M.Ț.: Faceți regie din nevoia de a vă elibera de prea multul din dumneavoastră sau din neîncredere față de regia românească actuală?

A.R.: Nu știu dacă am sau nu încredere în regia actuală. Nici nu știu exact ce-i aia regie actuală, regie trecută sau regie viitoare. Regia a fost inventată încă de pe vremea lui Eschil și înseamnă și azi cam același lucru. Habar n-am dacă pe vremea lui Vraca, sau a lui Bălțățeanu, sau a lui Millo, sau a lui Caragiale... regia era mai importantă decât actorul ori *viceversa*. Nu știe nimeni cum făcea Nottara teatru sau dacă-l învăța cineva. Din clipa în care s-a născut ideea că un spectacol se face cu un regizor, cu un scenograf, cu un compozitor și așa mai departe, balanța înclină mai mult sau mai puțin către unul dintre aceștia. Însă eu nu cred în dictatura actorului sau a regizorului. Pentru că oricât de important ar fi regizorul, tot

pentru actorii buni și pasionați vine lumea la teatru. Arar se întâmplă - și numai în vremea din urmă -, ca spectatorii să întrebe la casa de bilete cine a montat un spectacol. Important rămâne faptul că actorul trebuie să joace mult și bine, ca să devină vedetă, iar regizorul trebuie să-l distribuie, să-l folosească, să-l ajute.

M.Ț.: Este motivul pentru care jucați cu exact aceeași dăruire și la regizori foarte importanți și la unii foarte tineri, abia afirmați?

A.R.: Mi se pare firesc. A! trebuie să spun că, la începutul carierei, un actor nu prea are de ales. Joacă ce i se dă. Mai ales în sistemul unui teatru de repertoriu. Știi cum e: leafa crește cu vârsta, nu cu valoarea...

M.Ț.: Și oricum se oprește la o sumă ridicolă.

A.R.: Asta e! Când ești tânăr trebuie să joci tot ce ți se dă și pentru a deveni cât mai repede cunoscut. Astăzi, dacă nu mai e partidul care să te oblighe să joci, te obligă viața și conștiința carierei. În cea de-a doua și a treia parte a carierei, ai putea face nazuri, dar înțelepciunea te sfătuiește să joci - ei, nu chiar cu orice și orice! -, dar să joci. Niciodată n-am crezut că există roluri mari și roluri mici. Sau că nu există actori mari pentru roluri mici. Apoi, eu cred că noțiunea teatru - artă - creație există cu adevărat doar în repetiții. Creația, mai ales când un spectacol se joacă de zeci-sute de ori, devine foarte limitată. Fiorul de pe șira spinării, conștiința faptului că ai descoperit ceva foarte important cu sufletul, cu mintea și cu trupul se întâmplă, de obicei, numai în repetiții. Și socotesc că e bine așa. Teatrul, neavând o muză numai a lui, iar divinitatea teatrului fiind eu, cred că e bine să mă înțeleg cu Dumnezeu când nu ne vede nimeni.

M.Ț.: De ce credeți că, azi, evenimentele teatrale apar mai greu decât cu ani în urmă? Dacă ne gândim doar la Karamazovi, la Jocul vieții și al morții în desertul de cenușă, la Bună seara, domnule Wilde...

A.R.: Am spus că nu se schimbă mare lucru în teatru. Sigur că asta nu presupune încremire. Dacă ne referim la "Nottara", evident că au existat valuri, creste de val. S-ar putea, acum, să așteptăm alt val, care să vină din larg.

M.Ț.: Să fie de vină și tentațiile mai mari și mai multe de azi, astfel încât actorii nu mai sunt cu totul dedicați scenei?

A.R.: Actorii au avut întotdeauna salarii mici, dar dacă, până în 1989, le era interzis să fie și taximetriști sau chelneri, astăzi - ca în orice parte a lumii -, pot să se ocupe și de altceva. Societatea de consum îi îmbrățișează cu multă larghețe, dar le produce și destulă tristețe. În altă ordine de idei, la "Nottara", a fost un director - de unii stimat, de alții hulit - pe nume Maxim Crișan, care spunea: "Dacă până la 30 de ani n-ai pocnit-o, rămâi pe mal!" Numai că, azi, tinerii actori nu prea mai au șansa s-o pocnească. El poate căpăta un rol, după care stă. Așa că e greu, dacă nu imposibil, să devii vedetă în cinci ani, cum ar fi normal. Iar atunci când ai împlinit 30 de ani, n-ai decât să mai aștepți 20 ca să ajungi la roluri importante. Și așa, și viața, și cariera se cam duc... Din păcate, azi, mai importante decât talentul și perseverența sunt pilele (financiare, nu politice).

M.Ț.: Aveți, de la o vreme, statut de colaborator al Teatrului "Nottara". E mai avantajos?

A.R.: N-aș sfătui pe multă lume să-mi

Prăpăștiile Bucureștilor

Regia: Ada Lupu

urmeze exemplul. Am optat pentru această variantă pentru că am fost coleg de scenă cu actualul director, Mircea Diaconu - am încredere în el și el în mine. Asta nu înseamnă că e o *pilă* a mea. Vedeți, el însuși mărturisea că, după 1990, când a părăsit teatrul, devenind liber profesionist, a avut ani în care nu a jucat nimic. Nu poți garanta, acum, în România, nici măcar unei vedete de primă mărime, că, o dată părăsind sistemul socialist al lefei lunare, aceasta va fi rugată de către directori și regizori să colaboreze. E mai comod pentru aceștia să se limiteze la angajați.

M.Ț.: Aș vrea să mai adăstăm în preajma noțiunii de vedetă. Am un exemplu la îndemână: Vino la pod, iubita mea! text al

**convorbiri
incomode**

unui autor maghiar complet necunoscut, regia: Alexandru Repan (actor). Și totuși, spectacolul s-a jucat vreo două stagioni cu casa închisă. Care-i misterul?

A.R.: Distribuția aproape sferică, fără falii. Cuprindea vedete. Vedeți, sistemul occidental al spectacolelor care se joacă seară de seară până se epuizează un număr de reprezentații hotărât, la început, prin contract, permite existența unei singure vedete în distribuție și, în rest, necunoscuți. Teatrul de repertoriu se face cu multe vedete. Vedete și profesioniști.

M.Ț.: Jucați, în vremea din urmă, fără nici o reținere, roluri principale, roluri episodice. N-ați numărat niciodată replicile?

A.R.: Acesta este un defect al actorului prost. Există, să știți, și actori care numără replicile, spunând că-s prea multe și le vine greu să le învețe. Tot actor mediocre se numește. Am jucat suficient, încât să-mi pot *permite* roluri de orice mărime și chiar îndrumat fiind de către regizori tineri. Important este să simt că au nevoie de mine. Așa an: cunoscut-o pe Ada Lupu, așa i-am cunoscut pe Felix Alexa, pe Claudiu Goga și iată că acum sunt prieten cu Ada Lupu, cu Felix Alexa, cu Claudiu Goga. Și voi mai lucra cu ei. Oricând! Cu Goga chiar urmează să fac un rol principal. Asta nu pentru c-ar dori să-mi recompenseze generozitatea. Mi-a făcut plăcere să joc un rol mic în *Romeo și Jeanette*. Îmi va face plăcere să joc un rol important în *Variațiuni enigmatice*.

Vino la pod, iubita mea!

Regia: Alexandru Repan

(continuare în pagina 14)

M.Ț.: Credeți că e necesară o schimbare în lăuntru teatrului românesc? Se tot vehiculează ideea unei reforme.

A.R.: E greu de spus dacă e necesară o schimbare radicală. Teatrul merge oricum. Din când în când, mai șchioapătă. Se va redresa cu siguranță. O atenție mai mare ar trebui să se dea publicului. Iar acesta e de mai multe feluri. În orice caz, în România, unde dintotdeauna a fost/este teatru de repertoriu, există un public de elită, sau profesionist - ca să nu sune prea pretențios. Este vorba despre acei oameni care nu traversează bulevardul întrebându-se ce vor face azi, vor bea o bere sau vor intra într-o sală de spectacol. Publicul profesionist este acela care, după ce bate gongul, urmărește spectacolul *muncind* amarnic. Nu se distrează, încearcă să înțeleagă, să participe... Iar, la sfârșit, părăsește sala mai bun. Un public ideal ar fi acela care, după lăsarea cortinei, ar ieși cu febră musculară. Și el chiar există. E restrâns, dar există. Și îl simți imediat. Nu înțeleg cum

se face, dar orice actor știe după primele replici dacă are parte de o sală bună sau de una proastă. Este conform proverbului, care spune că *mărul putred le strică și pe cele bune*. E suficient să se găsească numai câteva energii nefaste și toată sala se va lăfăi în prostie. Și actorul se pliază perfect după gustul îndoielnic al spectatorilor, dorind să-i satisfacă. Doar e comediant! De aceea, se degradează în timp spectacolele, nu prin voința expresă a artiștilor. În fond, spectacolele se degradează o dată cu publicul. Cel profesionist se epuizează în câteva zeci de reprezentații, urmează cel care vine la teatru din întâmplare sau din auzite.

M.Ț.: Actor de forță, ați rămas, totuși credincios teatrului de bulevard, cum îl numesc adesea criticii...

A.R.: Știți, pe vremea când am jucat în spectacolele pe care le-ați pomenit la început, "Nottara" era teatrul de *pe bulevard*, nu unul *de bulevard*. Deși, n-ar fi nici o nenorocire dacă teatrul nostru ar fi cu adevărat *de bulevard*.

Numai să știe cineva, în România, ce înseamnă acesta. Bulevard înseamnă Labiche, Marivaux, uneori și Jean Anouilh sau Romain Rolland, în a cărui *Joc al dragostei și-al morții* repet acum. Teatrul de bulevard nu este cel făcut de Stela Popescu și Alexandru Arșinel. Pentru asta există estrada. Teatrul de bulevard este foarte serios și a dat naștere unor autori de excepție. Cine râde la "Vacanța mare", nu va putea zâmbi la Jean Anouilh. Am visat mereu la un teatru al zâmbetului permanent. Animalele pot lăcrima, pot naște ființe dumnezeiești, dar n-am auzit să poată zâmbi. E o caracteristică a ființei umane zâmbetul și merită păstrat. Este inefabilul dumnezeiesc de pe fața lui homo sapiens. Cât despre Teatrul "Nottara", mă leagă mult prea multe lucruri ca să-l pot părăsi vreodată.

A consemnat

Marinela Țepuș

debut

***

cenușă, scrum doresc să-mi fie
foile scrise
cum tu preaalesule augustin
dorești scripturilor tale
caligrafia sublimă
pe mine stăpână mă are
precum casa și eu însămi
sub mine însămi.
Marele Imposibil
primește să fiu inestetică
fără perspectiva adamică
sugerată de tine
sfâșietor de frumos
tu, prieten drag
care eviți să te înfrunți
cu Marele Imposibil
revelat în limitele mele.
rămâne, totuși, o mare
speranță
unirea eurilor în ipostază
de Rugăciune,
dacă nici aceasta nu dezleagă destinul
stoic va trebui să înțelegem
sfârșitul.
divagații stupide, scepticism
feminin,
dacă voi încheia cu începutul
cuvintele îmi voi trimite în
resemnare

***

Tu mă înveți să construiesc
scrisori
când nopțile gravitându-mi în jur
miniaturizează universul
lui Dumnezeu
manikos-eros repede poate
fi citit și ca... manuscris -
numai, el, excepționalul, darul
regesc dat minții mele
sofianic în adorație
repetitiv până la obsesie
cunună cuvintele perechi
în caietul fecioarei înțelepte
compilând proiecțiile lapidare
ale sintezelor exprimate în
rarissime intonații.

mihaela herghiligiu

În dispută cu o nesfârșită gramatică
mirată, cu sintaxele magice mereu în
metamorfoză, Mihaela Herghiligiu își
construiește textele lirice percutant, dintr-o
respirație, aparent neinteresată de ri-
gori, cu o libertate care, mai ales în arta
subtextualizării pe care o stăpânește cu
maturitate, trădează un suflet irizat de
morală creștină lapidar descoperită în
sentințe sofianice, dar și extaze plotiniene.

Tânăra dăscăliță din orașelul voievo-
dal Siret a absolvit strălucit Pedagogia la
Suceava și face cursuri superioare de
Teologie în capitală, are lecturi profunde,

fiind atrasă de filo-
sofie, antropologie și
poezie. Poemele sale
sunt confesiuni voa-
late, nu îmbolnăvite
de mistică, ci cenzurate de luciditate,
rostiri care vin dintr-un fond existențial
pur, neviciat de modernitatea deabusolată,
ode pentru sfere candid, terapii pentru
claustrări augustine.

Mă bucur de revelația ostanelilor
acestui condei în care cred. Scripturi
faste! (Constantin Hrehor)

***

trec
iață, trec marțial prin tine,
bogate tristeți îți aduc
cuceritor trubadur, minune strigătoare
la cer a bucuriilor mele!
cum sufletul comprimat
ți-l poți asupri într-atât?
minune îmi spui
cum ai să mă mai destrami
nelămurindu-mi cuvintele de ieri,
în dezolarea mea liniștită -
alegerea totului tot
în micimea trăirii
câtă revoltă a minții!

***

reconfortant răsfăț ludic -
îmi pliez modulațiile pe epistolele
lui reconciliante
pe fâșii de hârtie strecurate agil
tăinuind schițele unei lumi construite
din vibrații
hărăzite doar cuvintelor care pe mine
mă cântă și mă încântă
desființând definițiile realului;
(augustin e ceea ce e
și asta cel mai bine el știe
în confesiuni furișându-se,

încântător rege, argintind singur
deasupra tuturor bolta,
cârmuindu-i pe toți.)
îmi parc rău de tăișul
aserțiunilor livide care ating
drapajele armoniei,
fervoarea intimă
grave încălcări, nepermise,
insolite
nepermise altuia vreodată...

***

în imaginație
praful continentelor
sporind prezența ta
zenit contorsionat;
când ești relativ ești fericit,
mă dizolv în senin
înserez în sensuri fragile
merg distrugându-mi drumul
înainte.
trebuie să fac tovărășie cu
disperările: astăzi l-am văzut
pe El
fascinația minții și sufletului
meu,
ador tristețile lui.
o, reflecții mediocre,
știința puțină a trecerii mele
printr-o zi.

A te deprinde cu puțin

A te deprinde cu puțin constituie o invitație implicită de-a te deprinde cu încă mai puțin. Ca și lăcomia, abținerea e nesățioasă.

O operă mereu glorificată trăiește mai mult din subvenții morale decât din forțele proprii.

De la păcatul originar cetire, nici o tradiție nu este pe deplin pură.

Minciuna nu e nebunie, deoarece se întemeiază pe viclenie (formă degradată, vulgară a rațiunii). De-ar fi năcar nebunie!

Un articol al lui Balzac din 1830, intitulat **Les Mots à la mode**, ironizează cuvântul actualitate, nou pe atunci. Și ce carieră amețitoare avea să parcurgă!

Spiritele cele mai raționale, mai circumspecte, trebuie din când în când să vorbească oracular spre a fi luate în serios.

Am văzut incredibila fotografie a unui măgar la care s-a „umblat“ genetic, prevăzut cu trăsături umane. Suprarealism în stare de natură...

Cea mai convingătoare înfățișare a

Reproducere din expoziția **Farmecul discret al amneziei**, semnată de **Bogdan Iorga**

admirației: invidia. Nu-ți rămâne decât să-ți reglezi... admirația.

„Desăvârșirea“ e odihnitoare aidoma oricărui conservatorism.

Simpla configurare a întâmplării sau inteligența neomologată a lui Dumnezeu.

Teroarea amneziei: ți se pare că uiți lucruri pe care nu le-ai știut niciodată.

Sunt unele definiții brutale, aidoma unor frânghii ce-și leagă strâns victima. Și altele moi, mângâietoare, erotice, aidoma unor îmbrățișări.

Artistul: un dresor al catastrofelor de felurite dimensiuni.

Scriitorul X, atât de elogiât pentru „arta caracterului său“, încât mă întreb

cugetări

doar dacă vanitatea sa binecunoscută decurge din aceste aprecieri curente ori le premerge, regizând „arta caracterului“ spre a le provoca.

„Prea multă noutate înmărmurește; știm să gustăm în ceilalți numai ceea ce putem recunoaște, restul nici nu-l auzim“ (André Gide).

Pentru a putea fi tolerant cu tine însuși trebuie mai întâi să fii tolerant cu alții.

Există învinși din capul locului, oameni care își intuiesc fără greș poziția în lume. Întreaga lor viață are din această pricină un aer parodic. E parodiată, firește, „normalitatea“ ce asigură succesul. Intră în repertoriul lor ironia, grotescul, hilaritatea amară etc., precum o opoziție moral-plastică, uneori excepțional de plastică, de natura bufoneriei. Bufoneria nu e decât o victorie parodiată.

Distrează Neantul, comportă-te în fața lui ca un bufon, dacă nu-l poți înfrunta de-a dreptul.

Prea puține modele îl împiedică pe tânărul creator a se desfășura, prea

gheorghe grigurcu

multe modele îl împiedică a adânci.

Proverbele fetișizate îți pot tulbura mintea asemenea unor neghiobii.

Șanse: tinerețea învinge prin viața ce i se deschide în față, maturitatea prin ea însăși, adică prin suprapunerea ei cu viața proprie.

Flaubert contradictoriu: un eleat exprimând „punctul de vedere al morții asupra vieții“ (Sartre), dar și un heraclitian întrupând „vertijul corectării infinite“ (Barthes). O astfel de situație îi șade bine oricărui creator care are ceva de spus posterității.

Nu te poți rătăci mai primejdios într-o junglă sau într-un deșert decât în lumea cuvintelor, semne ale civilizației, înregistrate și studiate toate, și totuși impredictibile, inextricabile în combinațiile lor. Creația literară e o continuă rătăcire, din care unii, uneori, izbutesc a ieși la drumul drept. Dar vai de ceilalți!

Din păcate, nu totdeauna cei ce servesc o cauză de bun-simț sunt oameni de bun-simț.

Scriitorul legat de masa lui de lucru, fizic și totodată simbolic, precum un melc de cochilia sa.

Sentimente atât de adânci și de organice, încât e greu, în tine, să le mai constăți, aidoma unor procese ale fiziologiei.

Frica: o luciditate disperată, dezaxată.

ismail kadare:

Florile înghețate din martie

Era suficient ca la una dintre cele cinci mese ale cafenelei din centru să se vorbească ceva mai tare ca de obicei, ca să-ți închipui că localul e plin ochi. În după-amiaza aceea erau ocupate două mese, dar gălăgia era atât de mare încât, dacă ar fi intrat cineva în momentul acela în local, ar fi ezitat câteva clipe înainte de a se hotărî unde să se așeze.

O asemenea ezitare, dar din cu totul alte motive, avu și Marku, însă, când își dădu seama că grupurile de la mese n-aveau chef de el, se îndreptă spre bar, unde Cuf Kärtolla stătea ca de obicei cu un pahar în față. Pe Marku îl lăsa rece tot ceea ce inventau despre el: că ar căuta, chipurile, cu orice preț singurătatea, că-și dă aere de Capitală, că-i fudul, ba chiar și onanist.

- Lua-v-ar dracu', zise printre dinți Cuf Kärtolla, făcând semn cu capul spre scandalagiii de la mese.

Marku se prefăcu că nu-l aude și ceru o cafea. Însă, oricât de indiferent ar fi fost, n-ar fi putut să nu tragă cu urechea la ceea ce se discuta în jur. La una dintre mese, cineva se întreba dacă noul șef al statului era sau nu șantajat de cel dinaintea lui, ori dacă acesta din urmă se temuse de predecesorul său, de dictatorul care, slavă Domnului, nu mai era printre cei vii. La cealaltă masă se vorbea despre un oarecare Iuda, care era așteptat să vină de la Tirana sau chiar venise, incognito. Despre el se spunea că ar fi turnat Securității o mulțime de scriitori cunoscuți, iar acum călătorea prin orașele ca așa, Dumnezeu știe de ce.

- Lua-v-ar dracu', spuse din nou Cuf Kärtolla, întorcându-se de data aceasta spre Marku. Albanezi căcănari, care nu știu să vorbească decât despre șefi de state și politică internațională, da' izmenele lor rupte-n cur nu și le văd. Tu ce știi, o să se pună taxe?

Mândru, se pare, de întrebarea lui atât de pragmatică, Cuf Kärtolla făcu o grimasă extrem de expresivă.

- Habar n-am, răspuse pictorul.

- Se zice că albanezii, după ce au probat fel de fel de rupturi și dezbinări, adică, după ce s-au împărțit în comuniști și burghezi, în nordici și sudici, în creștini și musulmani și naiba mai știe în câte și mai câte alea, acum cică se vor aduna în două partide mari: al celor înalți și al celor scunzi. Pe asta ai auzit-o?

- Nu, făcu Marku. Nici pomeneală.

- Așa e, ascultă-mă pe mine. Șeful primilor va fi regele, asta se știe. Iar ăia scunzi au pe unul de-o șchioapă, din sud. Oho, ce-o să mai fie!

Marku nu-l băgă în seamă nici de data asta. Sorbi cafeaua până la fund, plăti și ieși.

Pe stradă se zăreau primele semne ale toamnei. Pomii, după ce-și pierduseră o parte din frunze, păreau străini și amenințători. În plus, îi amintea de niște spânzurători.

Marku scutură din cap, așa cum făcea ori de câte ori voia să scape de gândurile care-l obsedau. Să auzi dis de dimineață, la cafenea, o discuție despre Iuda e, cu siguranță, ceva ce te poate scoate dintr-ale tale.

Proape de Casa de cultură auzi pași grăbiți în urma sa. Era șeful sectorului de muzică.

- Te-am căutat la atelier, îi spuse, respirând sacadat. M-a trimis directorul. După amiază așteptăm o delegație.

- Serios? Am fost să beau o cafea, zise Marku și râse. Ai auzit de cele două partide, al înalților și al scunzilor?

- Nu, răspuse celălalt. Dar nu m-aș mira.

- Se mai vorbește și despre sosirea în oraș a unui fost turnător al Securității. Cică i se spune Iuda, ceea ce m-a cam mirat. Nu cred să existe așa un nume.

- Pe mine nici asta nu mă miră, zise șeful sectorului de muzică, oprindu-se. De ce m-aș mira, când ieri, socru-meu, pe care-l credeam om cu scaun la cap, a tot încercat să mă convingă că jaful de la bancă ar fi opera opoziției.

Răseră o vreme amândoi. De când dispăruse prietenul său, Zef, lui Marku îi plăcea tot mai mult să stea în compania șefului de la muzică.

- Va să zică, vine și Iuda, zise acesta. Iuda ne mai lipsea aici.

La Casa de cultură veselie era în toi. Cravata bleumarin a directorului fâlfăia ca un drapel victorios.

- Delegația e din Spania? întrebă Marku în șoaptă.

- Hm, poate. De fapt, este o delegație a Consiliului Europei, îi răspuse secretara, așa că poate să aibă și spanioli.

Directorul dădea ultimele indicații. Străinii erau așteptați în jurul orei trei după amiază. Pe la două și jumătate toată lumea trebuia să fie acolo. În rest, fiecare știa ce are de făcut.

Delegația a venit, într-adevăr, la ora trei. Erau doi germani și un olandez, împreună cu însoțitorul albanez. După ce băură o cafea la Casa de cultură, au cerut să vadă împrejurimile orașului. Voiau să vadă în special o mănăstire de maici, redeschisă după o jumătate de secol de când o închisese comunistii, și câteva locuințe fortificate de la munte.

Directorul luă loc în mașina delegației, în vreme ce Marku și șeful sectorului de muzică, în vechiul "Gaz" ce aparținuse cândva miliției și care, după căderea regimului, fusese transferat Casei de cultură.

Drumul neasfaltat urca prin mărciniș spre satele de munte. Întâlniră câteva cule de piatră și opriră lângă ele. Însoțitorul albanez, un tânăr înalt, cu o scurtă cadrilată și cu umărul drept mai lăsat față de stângul, dădea explicații în limba germană. Departele, în ceață, se deslușeau cu greu Stâncile Blestemate. Din cauza promo-roacei, părul blond al celor doi germani părea de-a dreptul alb. Șeful sectorului de muzică, rămas împreună cu Marku în urma grupului, își întorcea privirea când spre dreapta, când spre stânga, ca și când ar fi căutat ceva.

Lui Marku i se păru la un moment dat că aude un urlet îndepărtat de lup, dar nimeni nu-l băgă în seamă. E vântul, printre stânci, își zise.

- Marku, fii atent, i se adresă șeful sectorului de muzică. Sunt sigur că pe aici, pe undeva, este drumul care coboară spre locul în care e ținută arhiva secretă a statului.

- Așa, ă? făcu Marku. Ceva am auzit eu, da' am crezut că sunt baliverne.

- Nu-s baliverne, zise celălalt. Poate că acum au mutat-o, dar în 1985, când a murit dictatorul (Enver Hodja, n.tr.), arhiva se mai afla încă aici.

Adevărul e că locul era cât se poate de potrivit pentru o ascunzătoare. Un prăvăliș la picioarele Stâncilor Blestemate, nici că se putea un ținut mai izolat ca acela.

- Peștera trebuie să se afle pe undeva, pe aici, de asta sunt sigur. Un văr de-al meu, care a lucrat la miliție, mi-a povestit ceva să te crucești, urmă șeful sectorului de muzică, încetinind pașii pentru a rămâne cât mai mult în urmă. În aprilie optzeci și cinci, la câteva zile după moartea dictatorului, urmașul lui, ales doar cu o zi în urmă în fruntea statului, a făcut o vizită secretă în B.

- Extraordinar, făcu Marku, numai ochi și urechi.

- Asta chiar de atunci o știu. Omul a venit pe șest, cu doar două mașini, ca să nu bată la ochi.

- Ciudat, zise Marku.

- Da' stai să auzi una și mai și, spuse celălalt, încetinind tot mai mult pașii, deși se aflau destul de departe de ceilalți. Micul grup de la Tirana a ajuns aici la ora zece seara și, fără să se oprească deloc în oraș, s-a dus direct la Arhivă. Acolo..., începu și nu se mulțumi doar să coboare tonul, ci se aplecă și la urechea lui Marku, acolo, noul președinte al Albaniei a căutat ceva până pe la trei dimineața.

- Formidabil, făcu Marku. Și ce s-a mai întâmplat?

- Tu ce crezi că a căutat?

Marku ridică din umeri.

- Tocmai așa e misterul, continuă celălalt. Ce a căutat? Întrebarea asta mi-am pus-o de zeci de ori, încă de pe atunci. Nimeni nu știe ce a căutat. După cum nu se știe nici dacă a găsit sau nu ceea ce căuta. Văru-meu, care a făcut parte din micul grup de însoțitori din B., mi-a mai zis că, la ieșirea din ascunzătoare, președintele părea extrem de afectat.

- Hei, băieți, îl auziră pe director, care îi chema la mașini. Grăbiți-vă, că plecăm. Părea nițelșu supărat pe ei că se îndepărtaseră și șuşoteau, însă cei doi știau că șeful lor era atât de fericit în compania străinilor, încât ei ar fi putut face orice, fără să se teamă că l-ar fi supărat.

- Tocmai vorbeam despre kanun, zise șeful sectorului de muzică, alăturându-se grupului.

- Așa, ă? făcu directorul și-n ochii lui albaștri sclipi o lumină blândă. Numai asta îi interesează pe ei, acolo, zise și arătă cu capul spre cei trei străini.

Marku și șeful sectorului de muzică știau că, ori de câte ori străinii veniți în B. întrebau despre vechile cutume albaneze, directorul se simțea un pic dezamăgit. În schimb, abia aștepta ca discuția să devieze spre ultimele noutăți despre internet, moneda comună sau orice altceva legat de Europa de mâine. Dar, spre uimirea lui, străinii nu numai că vorbeau despre astea cu o lipsă de entuziasm evidentă, dar nici măcar nu-și ascundeau nerăbdarea de a se întoarce la vechiul kanun. Cum vă explicați renașterea lui? Mai există culele de veghe? Credeți că vechiul cod va reintra în vigoare?

Albania anului 2000. O societate încă nevindecată de rănilor comunismului încearcă să intre cu dreptul în noul mileniu. Numai că undeva, în nord, în zona muntoasă a Rrafsh-ului, apare fantasma Kanun-ului. A acelui cod juridic care a guvernat sute de ani în Rrafsh. Și care a reglat, punct cu punct, un mecanism social care n-a intrat niciodată sub controlul autorității statale. Un cod aparent nociv. Și prezentat ca atare de propaganda comunistă. Dar, așa cum probează Kadare într-o altă proză celebră, Kostandin și Doruntina (tradus în limba română la editura Univers, în 1990), născut din durere, în împrejurările tulburi de la începutul mileniului al doilea. Reușind apoi, sute de ani la rând, să guverneze o societate medievală rebelă, în care forța clanurilor se măsoară în numărul de arme pe care le putea alinia fiecare. Florile înghețate din martie analizează mecanismul gjakmarrjei (vendetta, răzbunarea sângelui), "sâmburele" dur al Kanun-ului, dar mai ales impactul pe care renașterea acestui obicei primitiv îl are într-o societate aparținând deja mileniului al treilea. Firește, constată Kadare, regulile stricte, aducând mai mult cu o piesă de teatru absurd, ale vechiului cod, nu mai pot fi aplicate în noile împrejurări istorice. Ceea ce naște confuzie. Presupuneri nebunești și soluții nerealiste. "Decât cu un kanun ciopârțit, spune unul dintre personajele romanului, mai bine fără kanun". Aceasta este și dilema care îl macină și pe Marku, tânărul pictor intrat fără voia lui în cercul sufocant al Kanun-ului.

Mașinile opriră la mănăstirea de maici. Străinii fotografiară zidul și poarta, reparate de curând. Marku avu impresia că aude din nou urletul acela de lup.

Spre munte, șoseaua era impracticabilă.

- Trebuie să ne întoarcem până nu se întunecă, spuse directorul.

Privindu-l pe însoțitorul albanez, care se chinuia să intre în mașină, lui Marku îi trecu prin cap că Iuda, despre care se vorbea de multă vreme, ar putea fi chiar acela. Geaca în carouri a celui-lalt îi întărea bănuiala. Nu știa de ce, dar meru i se păruse că unul care-și vinde aproapele trebuie să aibă o haină în carouri.

La întoarcere, mașinile se apropiară de stâncăriile de unde pornea poteca spre arhiva subterană. Cu obrazul lipit de geamul mașinii, Marku privea afară, căutând drumeagul acela misterios. De la respirația lui geamul se aburise. Ce să fi căutat șeful statului prin pustietățile alea? Un raport, un dosar secret, poate chiar dosarul lui? Se spunea că dictatorul, pe măsură ce îmbătrânea, ținea tot mai mult să-și șantajeze apropiații cu astfel de dosare. Și dacă pe alții îi încondeia mai mult sau mai puțin, pe succesorul său trebuia cu atât mai mult să-l aibă la mână.

Lui Marku i se păru că șeful sectorului de muzică tot la asta se gândea.

- Nu-mi mai iese din cap ceea ce mi-ai spus despre arhivă, îi spuse.

- Îmi închipui, răspuse celălalt. Atunci când vâru-meu mi-a povestit toate astea, nopți la rând n-am mai avut somn gândindu-mă la le.

Cum să poți să mai și dormi? se întrebă Marku. Întrebarea era teribilă, chinuitoare: ce căutase, a doua zi după ce a fost numit în funcție, șeful statului, în arhiva secretă? Vreo crimă, vreo faptă oribilă care-i păta conștiința?

Luni de zile după vizita inopinată a președintelui, oamenii își pusese răceala în-țire: are sau n-are crime la activ noul șef al statului? Cei care-i luau apărarea, pentru a-l disculpa oarecum, vorbeau despre dictatorul abia înmormântat, despre ororile și crimele lui. Ceilalți îi contraziceau pe primii, argumentând că nu puteai fi ales în funcția aceea fără să ai ceva grav pe conștiință.

Marku făcea parte din tabăra aceasta. Crima este una dintre poadoabele coroanei liderilor comunisti, spunea și Gentian. Fără ea, diadema lor își pierde strălucirea.

Una după alta, mașinile se apropiau de orașel. Amurgul care coborâse își dădea senzația că în munți ninge.

Marku se simțea extenuat. Prin cap îi vuia ceva aidoma unui refren de mult uitat: acolo, în munți, se află secretul meu.

Era, fără îndoială, un fragment dintr-un basm, unul dintre acelea pe care nu-ți amintești unde sau de la cine le-ai auzit: el, noul stăpân, trăia într-un palat mare, în Capitală, dar sufletul lui, puterea lui secretă era zăvorâtă într-un șipet ascuns undeva, printre munții cu vârful în nori.

Două zile mai târziu, împreună cu șeful sectorului de muzică, încerca să descopere locul în care urma să se desfășoare o întrunire. Este un depozit, care a fost folosit o vreme ca sală de proiecție pentru filme porno, îi spusese un prieten, la telefon, șefului sectorului de muzică. Acum, proprietarul îl închiria pentru diverse adunări, printre care și cele ale sectelor sau ale partidelor politice mai mici.

- Numele străzilor au fost printre cele mai bulversate în ultima vreme, îi explică șeful sectorului de muzică lui Marku. Ori de câte ori Primăria își schimbă culoarea politică, primul lucru pe care-l face este să schimbe denumirea străzilor. Aia de dreapta au scos, de exemplu, tăblița pe care scria "Trei eroi" și au înlocuit-o cu cea veche, "Fecioara neprihănită", lucru pe care-l fac și ai de stânga, când vin la putere.

Câteva desene erotice de pe pereți îi convinseseră că merg în direcția cea bună. Zăriră încă de departe poarta de fier, întredeschisă, a depozitului.

- Nu e nimic periculos? întrebă Marku. Vreau să zic, nu trebuie invitație ca să intrăm înăuntru?

- Nici vorbă, răspuse celălalt.

Încercând să nu atragă atenția asupra lor, se strecurară unul după altul într-o sală lungă, din care fusese scoasă orice mobilă. La capătul ei, în spatele unei mese acoperite cu învelitoare vișinie, stăteau doi inși: un bătrân îmbrăcat ca țărani de la munte și, alături, un bărbat cu pălărie și cu obrazul lucios, ca și când ar fi fost turnat în ceară. Omul părea foarte supărat, deși absența ridurilor de pe față făcea ca enervarea lui să nu aibă de ce se prinde și să-i lungeze de pe chip. Și totuși, iritarea se afla dispersată în jurul lui, pe mătasea vișinie de pe masă, care scelipea stins la cute și pe la colțuri.

- Știm cu toții, kanun-ul este degradat. Întrebarea este cum să-i îndepărtăm corpurile străine și să-l aducem la starea dinainte. Despre asta să trebuie să vorbim noi acum, nu să batem câmpii.

- Kalașnikovul rusesc, strigă cineva din mijlocul mulțimii. Ala e mare dușman al kanun-ului.

Un cor de aprobări și de proteste îi însoțiră cuvintele.

- Ridică-te și spune-ne pe ce te bazezi, zise bărbatul cu pălărie.

Omul se ridică.

Acum, când toți se întorseseră să-l vadă pe cel care strigase, Marku putu să le studieze chipurile în voie. Gestul lor i se păru atât de chinuitor, încât nu s-ar fi mirat să le audă trosnind gâturile încordate. Se cutremură. Pe fețele lor imobile, ce păreau chiar atunci scoase din formol, doar ochii licăreau.

- Kalașnikovul rusesc, ca tot ce vine de acolo, dăunează kanun-ului, zise vorbitorul.

Noi știm din moși strămoși: kanun-ul înseamnă o singură împușcătură, prima. Ai apăsă o dată pe trăgaci și gata, e rândul celui-lalt să tragă. Cartușul al doilea iese din kanun, ca să nu mai spun de al treilea ori de al treizeci și treilea, câte poate trage o armă automată. Și astăzi, toți cei care se întorc la kanun folosesc kalașnikovul.

- Ai dreptate, omule! strigă careva din sală.

Vorbitorul prinse curaj.

- Nici pumnalul, nici toporul, nici focul, nici fierul, nici piatra și nici otrava nu intră în kanun, urmă el. Nu poți să-ți îneci dușmanul, nici să-l sugrumi cu mâinile sau cu funia, iar de atentat cu bombă nici nu poate fi vorba.

- Așa e, pe cuvânt, se auzi din nou din sală.

- Și totuși, toate astea sunt folosite astăzi în numele kanun-ului. Nu trebuie să permitem așa ceva.

Parcă pentru a arăta că sunt de acord cu vorbitorul, cei prezenți începură să lovească în spătarele scaunelor.

- De unde au mai apărut și ăștia? Cum s-or fi înțeles să se întâlnească aici? îi șopti Marku însoțitorului său.

- Dumnezeu știe, zise celălalt.

Înainte de a ajunge, îi explicase că, din câte știa el, asemenea adunări, care semănau cu mitingurile politice de astăzi, se făceau înainte vreme ori de câte ori trebuia schimbat ceva în kanun. Dar întrunirile acelea erau extrem de rare, o dată la o sută sau două de ani.

Marku simți brusc că aerul din piept îi prisosește. Era neliniștea care-l paraliza ori de câte ori se afla într-o situație de excepție, pe care n-o realiza pe deplin. Adunarea aceea avusese încărcătura emoțională a evenimentelor care se produc o dată la câteva generații. La fel de teribil trebuie să fi fost atunci când se stabilise ca armele albe să fie înlocuite cu cele de foc.

I se dădu cuvântul altuia. Omul cerea să se scrie o proclamație, care să fie citită de oameni călare pe la răspântii, ca odinioară.

După o jumătate de secol cât stătuse înghețat, kanun-ul se trezea la viață. Dar, spre deosebire de trupurile scoase din gheață într-o stare perfectă, el avea stricăciuni ireparabile. Cam asta era ideea ultimului vorbitor. Iar cei prezenți aveau datoria nu numai să-i oblojească rănilor, ci mai mult, să nu permită agravarea lor.

La fel ca adineauri, participanții bătură și de această dată în spătarele scaunelor.

Brusc, Marku avu impresia că-l văzuse pe Zef. Era ceafa lui, ba chiar i se putea ghici și profilul, deși omul nu se întorsese deloc spre ei. Nu e posibil, își spuse pictorul. Mă înșeală ochii, cu siguranță.

Cleștele din jurul tâmpelor, care îl împiedica să fie lucid ori de câte ori se gândea la Zef, îl făcu să geamă.

Ce-o fi făcut atâta vreme? Oare s-o fi schimbat?... Și-l imaginează în diverse ipostaze, ca și când ar fi avut în față o mulțime de radiografii ale lui. Patron de firmă, capo mafiot? Sau, poate, traficant de carne vie? Lungit alături de o femeie goală, pe așternuturi de mătase, ori chiar înecat, pe fundul mării?

Bubuitul spătarelor de lemn îl aduse la realitate. Prietenul său tocmai îi șoptea ceva la ureche. Întrunirea parcă n-avea de gând să se mai termine.

Se ridicară și ieșiră din sală la fel de discret ca și la venire. Afară se însera. Marku simți că orice vorbă ar fi fost acum de prisos, după tot ce se spusese acolo.

Se despărțiră la prima intersecție. Înainte de a merge la atelier, Marku se abătu pe strada Franciscanilor. La fereastra lui Zef, la etajul al doilea, era tot întuneric.

Prezentare și traducere de
Marius Dobrescu

literatura lumii

ion crețu

Strega este premiul italian cel mai longeviv și mai prestigios. Este unul dintre puținele premii literare europene de mare suprafață despre care nu am vorbit încă în această rubrică. Una dintre explicațiile posibile constă în aceea că, spre deosebire de majoritatea premiilor literare naționale, care se acordă, de regulă, în ultima parte a anului, Strega se decernează în toial verii, când lumea pleacă în vilegiatură și uită de toate, inclusiv de literatură. Premiul s-a născut în Casa Bellonci, în 1947, sub patronajul Mariei Bellonci și al lui Guido Alberti, un veritabil mecena. El încoronează unui roman scris de un autor italian publicat între 1 mai al anului precedent și 30 aprilie al anului în curs. Juriul este format de așazișii „Amici della Domenica,” un corp electoral de 400 de persoane alese din spațiul cultural italian. Cărțile în cursă, alese în urma a două tururi de scrutin succesive: primul care are loc în casa Bellonci, în luna iunie; al doilea la Villa Giulia, din Roma, în primele zile ale lunii iulie, sunt prezentate de doi „amici”. Premiul reprezintă unul dintre primele acte de revenire la normalitate a vieții literare italiene după război. „Momentul sosise în iunie 1944, după plecarea naziștilor și a fasciștilor din Roma. În 11 ale lunii am început să ne regăsim fără teama de a ne mai ascunde și să ne dăm întâlnire de la o duminică la alta,” povestește Maria Bellonci despre cum s-a născut grupul „amici della domenica” în sânul căruia, în 1947, a luat ființă, cu ajutorul financiar al lui Guido Alberti, premiul Strega. „Primul document al acelor timpuri a fost o broșură cu coperti maro aurii în care, pe niște pagini ușor îngălbenite, sunt notate numele celor care au participat la primele noastre întruniri.” Printre aceștia figurau: Carlo Emilio Gadda, Vasco Pratolini, Alberto Moravia, Elsa Morante, Giacomo și Renata De Benedetti, Giorgio Bassani, Massimo Bontempelli, pentru a nu-i menționa decât pe cei mai cunoscuți dintre ei. Din această relatare s-a născut ulterior o carte care povestește istoria premiului Strega apărută în 1969 și 1995 la Mondadori. Redăm primele două articole ale regulamentului de funcționare al premiului, regulament care datează din 10 iunie 1951. Art. 1. Se instituie la Roma Premiul literar Strega al Prietenilor de duminică, în valoare de un milion de lire oferit de Societatea Strega Alberti din Benevento. Art. 2. Numele de „Prietenii de duminică” este luat de grupul celor care se întrunesc în casa Bellonci duminica la prânz. Acest grup este compus, la data înființării Premiului (1947), din 170 de persoane a căror listă, în patru exemplare, este depusă la Comitetul Director al Premiului. Sediul Premiului este casa lui Goffredo și Maria Bellonci. Etc. etc. Mai spicuim din art. 7: În cazul tuturor controverselor care pot apărea, rămân valabile deliberările Comitetului, al cărui verdict nu poate fi contestat. Art. 9. Sunt excluse din cursă romanele deja premiate în alte concursuri. Art. Scriitorii care au câștigat Premiul Strega nu vor mai putea concura decât după trecerea a trei votări succesive. Etc. De la prima ediție a premiului Strega până în

Premiul Strega

zilele noastre au fost proclamați 55 de învingători, printre aceștia: Ennio Flaiano, cu **Tempo di uccidere** (1947), Cesare Pavese, cu **La bella estate** (1950), Alberto Moravia, cu **I racconti** (1952), Giorgio Bassani, Elsa Morante, Dino Buzzati, Lampedusa, Natalia Ginzburg, Alberto Bevilacqua, Primo Levi, Umberto Eco, Domenico Rea, Domenico Starnone (2001) - mulți traduși și în limba română. Ca o curiozitate, scriitorii de valoare literară unanim recunoscută în lume ca Italo Calvino sau Pier Paolo Pasolini nu au primit premiul Strega - faptul fiind invocat ca o dovadă a rectitudinii juriului. Anul trecut, premiul a fost adjudecat de romanul **Non ti muovere/Nu te mișca** (Mondadori), al scriitoarei actriță Margaret Mazzantini, care, s-a scris, a cucerit nu doar Strega, ci și inimile multor cititori, prieteni ai soțului ei, actorul Sergio Castellitto. Acesta a declarat sugrumat de emoție: „Premiul este numai al ei; eu doar am însoțit-o în ultimii cinci ani. Cunosc fiecare moment al acestei singurătăți.” Romanul Margaretei Mazzantini a depășit „pe linia de sosire” romanul concurent **La dismissione** de Ermanno Rea cu scorul de 198 de voturi la 132, precum și alte romane finaliste: **Le biblioteche di Alessandria** de Alessandra Lavagnino (15 voturi), **Nel Nome di un barbaro** de Sergio Givone (15 voturi), și **Terremoti** de Cesare De Seta (12 voturi). Născută la 27 octombrie 1961 la Dublin,

meditații contemporane

Mazzantini a absolvit, în 1982, cursurile Facultății de teatru din cadrul Academiei Naționale. Cu primul ei roman, **Il catino di zinco/Ligheanul de tablă** a câștigat, în 1994, Premiul Campiello. **Non ti muovere** are în centrul lui un chirurg, „un om care are o meserie legată de viață, dar căruia îi este teamă de viață, se explică autoarea. În timp ce fiica lui luptă cu moartea, în urma unui accident rutier, în sala de așteptare a spitalului în care lucrează, eroul depune mărturie, pentru prima oară, adevărul despre propria existență. El descoperă că singurul moment de autenticitate în viața lui a fost iubirea pentru o femeie modestă, nici măcar frumoasă, foarte fragilă, dar de o mare demnitate.” Ea a mai declarat: „Sunt o fire foarte retrasă, lumea mea este scrisul. Se scrie mai ales pentru alții, pentru tine este suficient să gândești.” Leonardo Mondadori, care a citit manuscrisul romanului **Non ti muovere** în timpul unei vacanțe în Mexic, a mărturisit că a fost fascinat de el. „O carte extraordinară, a declarat el, dintre cele care apar foarte rar.” Iată ce scria, printre aletele, Corrado Ruggeri de la „Corriere della Sera” în numărul din 5 iulie 2002 al cunoscutului cotidian milanez, într-un articol cu titlul sugestiv, **Mazzantini triumfă în noaptea premiului Strega: Lo Strega non si vince. Si conquista.** „Cu alte cuvinte, Premiul Strega nu se câștigă, se cucerește.” Și continuă: „Ca un teritoriu care trebuie ocupat, grație armatelor fidele de cititori /.../ Acesta a fost anul bătăliei dintre Mondadori și Rizzoli, și deci dintre Margaret Mazzantini și Domenico Rea” etc., etc.

Poezii în capodopere

alese și traduse de grete tartler

Bertolt Brecht (1898 - 1956)

Prunul

În curte a crescut un prun
Atât de mic, nu crezi că-i bun.
În jur sunt gratii, ca din zor
Să nu îl calce-un trecător .

Micuțul cum să crească n-are,
Deși grozav s-ar vrea mai mare !
Dar vorbă nici nu poate fi:
Prea puțin soare peste zi.

Pe acest prun nu-l crezi că-i bun,
Nici când rod nu culegi.
Și totuși este chiar un prun:
La frunză-l înțelege.

Cel pe care-l iubesc...

Cel pe care-l iubesc
Mi-a spus
Că are nevoie de mine.
De-aceea
Îmi port de grijă.
Mă uit pe unde îmi văd de cale și
Când plouă mă tem de fiece strop
Să nu mă zdrobească.

În 1985, apărea la Gallimard o carte veninoasă dar, în felul ei, curativă, sanitară, având măcar, și în primul rând, meritul de a drena fluidele negre ale unei grave neînțelegeri istorice și, de ce nu, ale unei forme de încăpățănare, de comoditate, de prostie chiar, de orbire, de respingere viscerală. Și, de asemenea, de a clarifica, fie și indirect, derizoriu, pozițiile și taberele. Este vorba de **Gândirea 68**, subintitulată **Eseu asupra anti-umanismului contemporan**. Autorii erau Luc Ferry (actualul ministru al Educației Naționale, în guvernul Raffarin) și Alain Renaut. Procesul de intenție (cu execuție cu tot), cartea avea să devină un bestseller, bucurând pe mulți, în primul rând pe cei sătui de „terorismul intelectual” exercitat de o pleiadă de gânditori francezi străluciți (ceea ce am putea numi „generația 30”), dar care nu îndrăzniseră să se măsoare cu talentul și forța de gândire a acestora atât timp cât respectivii se „aflaseră la putere”, adică făcuseră „moda”. O tentativă, așadar, de revenire la structurile conservatoare, fricoase, spăimântate, normal-normative ale gândirii și practicării gândirii, după „salturile în necunoscut”, calificate drept „iraționale”, ale acelor atleți ai suspiciunii și ai „deconstrucției” bunelor sentimente pe care omul, economic-gospodărește, și le acordă.

În 1991, lui Luc Ferry i se alăturau, de data aceasta, André Comte-Sponville, Vincent Descombes (filosof, altfel, serios și substanțial), Alain Boyer și Robert Legros pentru a semna, împreună, un mic manifest răspicat intitulat *De ce nu suntem nietzscheeni*.

În ambele lucrări, capetele de turc erau nume mari ale gândirii franceze, precum Michel Foucault, Pierre Bourdieu, Jacques Lacan, Gilles Deleuze, Jacques Derrida, François Lyotard, al căror păcat principal ar fi fost, tocmai, criticismul total la adresa constructivității „de esență” (esență fără de esență) a ființei umane, de fapt urmele radicalizate de structuralism, cu toate destituirile pretențiilor de „umanism” pe care le aducea, altfel spus, așa-zisa gândire „poststructuralistă”.

Era vorba, de fapt, de două luări de poziție polemice, de două respingeri bazate pe o vulgarizare pătimășă, reduționistă, voit nedreaptă, dar cu atât mai eficientă în fața unui public dornic de simplificări și de „liniște”. Așa cum numai o gândire economic-politică, prea puțin filosofică, poate produce. „Vedetele” filosofiei franceze contemporane erau tratate, aici, drept niște ființe iresponsabile, criminale, iraționale: agenți ai întunerului.

Între timp, Luc Ferry a continuat să publice (singur sau în colaborare), într-un ritm regulat, cărți pe care le-am putea considera importante tocmai pentru că au meritul de a căuta să se situeze „în aerul timpului”, altfel spus să se conformeze și să producă aeri curente de raliere la conformism: *Homo aestheticus*, *Noua ordine ecologică*, *Despre animale și despre oameni*, *Înțelepciunea modernilor*, *Sensul frumosului*, *Onul-Dumnezeu* etc. În toate, se poate descifra încercarea, uneori disperată, de a re(a)duce gândirea filosofică într-o matcă tradițională, cuminte, conservatoare chiar: mici excursii în portul copilăriei, stabilitoare de reguli (nu întâmplător, o carte recentă despre Luc Ferry se intitulează, tocmai, **Luc Ferry sau restabilirea ordinii**), împotriva tentațiilor oricăror vizaje în necunoscut, dincolo de orizontul vizibil, aducătoare în mod firesc de posibile „derivate” și „derapaje”, ale unei gândiri care-și provoacă ea însăși, de cele mai multe ori, propriile furtuni și naufragiile exemplare.

La începutul acestui an, Luc Ferry a publicat, în aceeași continuitate de netulburat a acestei direcții calm creatoare de „operă”, o lucrare intitulată **Ce este o viață reușită?**, „dincolo de morală, după religie”.

Iată câteva dintre principalele premise ale

„Viața reușită” a filosofului-ministru

bogdan ghiu

acestei cărți. Lucrările de filosofie contemporană se reduc, cel mai adesea, la niște comentarii greoaie, tehnice, „fără nici o legătură cu aspirațiile prime pe care le dezvăluie etimologia: dragoste de înțelepciune”. „La origini, la greci, filosofia era, totuși, percepută ca o activitate intelectuală inseparabilă de o atitudine de viață. Întrebarea sa ultimă era aceea privitoare la «viața bună». «Cum trebuie să trăim?», iată care era întrebarea ei cea mai presantă...”

Și Ferry trebuie să meargă până la a-l cita pe prietenul său întru „antinietscheanism” Comte-Sponville pentru a spune o banalitate: definiția filosofiei ar fi „să-ți gândești viața și să-ți trăiești gândirea”.

Și așa mai departe: stilul și bătaia (de aripă) a gândirii lui Luc Ferry sunt mult prea terne și prea „casnice”, mărunte, pentru a nu risca să mă rănesc grav, adormind și izbindumă de muchia mesei, dacă aș continua să citesc, în vana speranță că ceva, totuși, se va întâmpla pe acest parcurs dinainte stabilit, total neaventuros: promenadă filosofică, duminică după-amiază, în parcul ideilor.

La finalul capitoului (intitulat **Nietzscheanismul francez**) pe care i-l dedicaseră în

cartea străină

Gândirea 68. Ferry și Renaut analizau „cotitura” pe care Michel Foucault o operase la sfârșitul carierei sale, o dată cu apariția **Istoriei sexualității**. Era vorba de ceea ce exegeții operei foucauldienne aveau să numească etapa „etică”, succesivă etapelor „arheologică” (a cunoașterii) și „genealogică” (a puterii). Mulți se bucuraseră să vadă în această ultimă etapă un fel de „căire” a filosofului, care și-ar fi propus acum să „regăsească subiectul” uman, după ce-l desființase (motivul, atât de stupid comentat, al „morții omului” din finalul **Cuvintelor și lucrurilor**). Foucault se căia, se nega pe el însuși, deci recunoștea, public, că greșise, că înotase în eroare. Câtă satisfacție pe neo-veșnic-conservatori!

Numai că nici vorbă de așa ceva la Foucault, pentru care etapa „etică” finală nu constituia nicidecum o voltă, ci, dimpotrivă, o continuare și mai critică, și mai polemică la adresa modului occidental de gândire-socializare a analizelor anterioare referitoare, de pildă, la putere. Numai că acum obiectul și reperul temporal predilect nu-l mai constituiau, ca până atunci, nici „epoca clasică”, nici „modernitatea”. Foucault se întorcea, de data aceasta, până în Antichitate, mai precis până într-o perioadă de trecere, de ruptură: primele două secole ale erei creștine, perioada elenistică și romană. Stoici, epicureici, cinici. Seneca, Marcus Aurelius, Epictet, Plutarh.

Puterea operează individualizând, atribuind, tocmai, individualități și identități. A ne opune puterii printr-o revendicare a „drepturilor omului” și a drepturilor individului (sau, corelativ, ale comunității) înseamnă a face, în continuare, jocul puterii. Marea distorsune pe care o analizează Foucault în elaborarea raționalității occidentale este momentul când subiectul uman devine obiect de studiu, de cunoaștere (deci de putere) al altui subiect

uman, puterea fiind definibilă, minimal, ca acțiune asupra altor acțiuni. Cum a fost cu puțință ca subiectul să devină obiect, se întreabă Foucault. Și atunci el își propune să studieze modurile de subiectivare-obiectivare de sine, artele existenței, practicile sinelui: ca să nu devenim obiecte (ținte și puncte de sprijin) ale puterii care tocmai prin individualizare procedează, trebuie să exercităm noi înșine putere asupra noastră: să ne auto-governăm pentru a introduce o distanță, un tampon în fața tendințelor acaparatoare de guvernare a celorlalți. Trebuie să ne edificăm pe noi înșine. Să ne preocupăm de noi înșine, pentru a deveni suverani, adică imuni. Să exercităm noi înșine asupra noastră noi înșine mecanisme de putere: „ethopoietică”. Să ne elaborăm pe noi înșine ca subiecți ai propriilor noastre gânduri, vorbe și fapte. Gândire, însă, repede ocultată, prin preluare-„traducere”, de instaurarea creștinismului (în care tot mai mult mi se pare că trebuie să descifrăm, mai presus de orice, o mare performanță politică, cu adevărat demnă de geniul uman) și de ulterioarele construcții metafizice occidentale. Gândire interesat-pierdută...

Toate aceste idei, mult dezvoltate și bazate pe analize extrem de minuțioase de text, se regăsesc numai parțial în cele trei volume ale **Istoriei sexualității**, așa cum au văzut ele, până la urmă, lumina tiparului. Foucault le-a lucrat, însă, cu începere din 1980, în cursurile pe care le ținea la Collège de France, în special în cel din 1981-1982 intitulat **Hermeneutica subiectului** (în pregătire la editura Polirom).

Ca să poată să vorbească, așa cum încearcă acum, calduț, să o facă, despre „viața bună” și despre filosofia trăită, practică existențial, un Luc Ferry n-ar putea, n-ar avea dreptul, onestitatea intelectuală, n-ar trebui să-i dea voie să ocolească șantierul deschis, în urmă cu douăzeci de ani, de Michel Foucault, pe această temă, același Foucault pe care Ferry l-a denunțat, între timp, ca „irațional” și „periculos”. Dar, pe de altă parte, este normal, mi se pare absolut firesc ca Ferry să se ferească de Foucault, care, în termeni de stradă vorbind, are multe tururi de stadion (olimpic) înainte. Mi se pare că ne aflăm într-o perfectă situație de ironie obiectivă. Mai mult ca oricând, diferența de specie dintre adevărații filosofi și simplii esești și administratori, geloși și invidioși, de idei, care transformă orice „gingășie” a gândirii în marfă de piață, mi se pare că se impune, acum, cu o strălucitoare evidență. Fără analizele lui Foucault, un Luc Ferry nu are cum să izbutească analizând tema „vieții bune”. Ceea ce, de altfel, nici nu se întâmplă, cartea filosofului-ministru neatingând, după părerea mea, nici măcar nivelul unei prefețe, al unei introduceri la această tematică. Dar dacă Luc Ferry s-a aplecat, cum a putut, asupra acestei teme, înseamnă că ea începe să aibă căutare pe „piața ideilor”, iar această victorie trebuie s-o atribuim, răspicat, clar, cui i se cuvine: lui Michel Foucault, „nietzscheanul”, a cărui gândire trebuie să sape în continuare la rădăcina „arheologică”, deloc metafizică, a ființei noastre actuale.

maria iaiu

In lupta teribilă pentru supraviețuire, conducerea Teatrului Național "Mihai Eminescu" din Chișinău încearcă să contureze, stagiune de stagiune, un repertoriu cât mai divers, cuprinzând texte ale unor dramaturgi celebri.

Se caută, pentru Sala Studio, perfect dotată tehnic prin bunăvoința Guvernului Japoniei, piese cu personaje puține și care să aducă în prim-plan conflicte ale societății contemporane. Curios, în acest context, **Privește înapoi cu mânie** de John Osborne nu pare deloc depășită. Dimpotrivă, problematica "furișilor" de-acum câțiva zeci de ani se pliază perfect pe cea a tinerilor de azi, cu diferența - descurajantă! - că, prin anii '60, '70, chiar și '80, încă mai exista în conștiința lor un crez. Manifestările hipote, drogurile, reprezentau semnul unei revolte, al unui război surd cu o lume alienantă, insensibilă la nevoile adolescenților și postadolescenților. Mi se pare cu atât mai trist să văd astăzi o "junime" lipsită de orizont, în fond amorfă, cu toate actele sale de teribilism. Un cercel în nas, un tatuaj pe sân, o mărgică înfiptă în limbă nu înseamnă mai mult decât dorința de a ieși în evidență, de a se face remarcat. Și asta se și întâmplă, dar pe o rază redusă, de maximum trei metri. Avem a face cu manifestări infantile, care nu arată decât

Jocul de ping-pong

obuzitatea și blazarea unei generații lipsite de speranță.

Producția de la Chișinău impresionează mai ales prin modul direct în care se adresează spectatorilor, părând a le spune: Sunteți tineri! Puteți fi năbădăioși! Puteți fi teribili(ști)! Puteți să vă vopsiți părul în verde, să vă tatuati și să aveți zece belciuge în nas, dacă toate acestea vă reprezintă, ajutându-vă să comunicați. E un spectacol-avertisment, încercând să demonstreze că viața e scurtă și că trebuie trăită cu folos și la intensitate maximă. Realizat de Silviu Silvian-Fusu cu exemplar profesionalism, el se adresează tuturor vârstelor, având cea rară calitate de a exprima mult prin mijloace relativ puține și foarte rafinate. Acțiunea se dezvoltă într-un cerc strâmt - o mică arenă -, la numai câțiva metri de public. Este cu atât mai greu pentru interpreți, cu cât fiecare gest trebuie în întregime asumat, totul ajungând aproape brutal la spectator. Neexistând protecția - chiar minimă -, pe care o conferă distanța sală-scenă, actorii trebuie să se controleze permanent, să-și dozeze timbrul vocii. Croită pe un dramatism puternic, pe care doar artiștii cu temperament slav știu să-l redea fără a cădea în *trăirism*, reprezentația emoționează clipă de clipă printr-un patetism adecvat momentului, nicidecum ridicol. Relațiile se ivesc armonios între personaje, lupta lor lăuntrică răbufnind firesc în afară, cu măsura specifică artei de bună calitate. Muzica (aparținând fiului dramaturgului) încălzește mult atmosfera, ajutându-i pe actori să ajungă la trăiri tulburătoare.

Replicile izbesc auzul cu forță - din păcate, interpretii se lasă furați de atmosfera tensionată creată de ei înșiși și de intensitatea muzicii, fiind tentați, uneori, să strige, dar țipetele se sting repede, vocile încadrându-se în limite normale -, ajungând la-rapiditatea unui joc de ping-pong. O mișcare scenică perfect calculată dă impresia unei lupte cu gladiatori. Trupurile urmează o coregrafie stranie; frumoși, acești tineri exprimă cu toată ființa lor o profundă stare de revoltă. Lupta lor împotriva alienării este credibilă. Conflictul dintre speranță și neputință este autentic. Se remarcă, în acest

thalia

dans al sufletelor răzvrătite, Leo Rudencu, printr-un joc de forță, în stare a-și conduce partenerii, clipă de clipă, către ținta propusă. Ceilalți îi "ridică" la plasă, dincolo de talent și cu multă prietenie. Un cuvânt trebuie spus și despre mișcarea plastică a Dorianei Zubcu și a Snejanei Puică. Ele sunt în stare a-și configura eroinele printr-o coregrafie sofisticată și totodată benefică întregului. Ghenadie Gâlcă își păstrează candoarea într-un joc al senzațiilor tari, atrăgând simpatia spectatorilor, iar Nicolae Darie dă greutate unui rol episodic printr-o apariție reținută, rece, distantă. Este exponentul altei lumi, al altei generații.

Privește înapoi cu mânie de John Osborne
* Teatrul "Mihai Eminescu" din Chișinău *
regia, scenografia și selecția muzicală: Silviu Silvian-Fusu * coregrafia: Dumitru Tamoșan * Expresie corporală: Nicolae Kazmin * Distribuția: Leo Rudencu (Jimmy), Snejana Puică (Alison), Doriana Zubcu (Helena), Ghenadie Gâlcă (Cliff), Nicolae Darie (Tata).

Cea mai elementară propagandă pentru mondializare, pentru "omul de tip nou" și pentru bursele universitare "Erasmus", nu o veți întâlni în presă ori pe bannerele stradale, ci la cinema, în filmul **Euro-mix (L'auberge Espagnole/2002)**, o producție franco-spaniolă a lui Cedric Klapisch.

În anii '60 se desfășurau festivaluri internaționale ale tineretului din proaspăt constituitul bloc socialist, bloc de state în căutarea unei identități culturale, non-etnice, oblăduite de drapelul unei singure ideologii, iar festivalurile-mamut găzduiau manifestări artistice adiacente, omagiind "prietenia între popoare". Într-un context geo-politic diferit, dar cu aceleași așteptări de unificare, ceva similar se întâmplă și acum.

arta filmului

Pericolul este același, și anume ratarea scopului declarat, nobil în sine: "egalitate-fraternitate...amitie", aglutinat de ideologizări, forme fără fond și mișcări subterane. Mijloacele de propagandă au evoluat și s-au rafinat. O cultură mozaicată preferă evenimente "mozaicate" și... o promovare mozaicată.

Dar ce legătură au toate acestea cu filmul lui Cedric Klapisch? Ce se întâmplă scandalos în agreabila comedioară, făcută parcă special să nu supere pe nimeni?

Un tânăr timid, Xavier (Romain Duris), student în ultimul an la o facultate economică, este sfătuit să se specializeze în economia Spaniei, țară cu care Franța urmează să-și extindă colaborarea, ceea ce va aduce locuri de muncă sigure. Tânărul nu stă mult pe gânduri și depune o cerere de bursă "Erasmus" pentru studii la fața locului. Iubita lui plânge (Audrey Tautou, cea din *Amélie*), mama oftează, operațiunile birocratice durează vreo șase luni, iar noi vedem

Cine a fost Erasmus?

elena dulgheru

câteva cadre, "croșetate" într-un montaj alert, sincopat, mozaicat (de Francine Sandberg), care ne dau pentru câteva minute speranța că vom asista la o replică franceză a filmului **Lola aleargă** ori la un "miniGreenaway". Speranțe deșarte, fantezia vizuală și hărnicia monteurilor se epuizează brusc și filmul revine la dulcele stil clasic (francez), adică povestit, linear, centrat pe personaj, ceea ce n-ar fi deloc rău, dacă întâmplările defintorii nu s-ar lăsa în van așteptate. Tânărul francez, cu un aer provincial și stângaci, aterizează în cosmopolita Barcelonă, unde descoperă o lume viu colorată, farmecul vieții studentești, Gaudi și soarele, o chitară în noapte, promiscuitatea multiculturală a conviețuirii sub aceeași streșină a unor tineri de șapte nații diferite exersând democrația, dreptul la 1/2 raft în frigider și "glosolalia" vorbitului din mâini - până aici nimic deosebit. Fără droguri și sex în grup, fără profesori perversi, picări la examen și aventuri în lumea interlopă, filmul se blochează în mici discuții de o platitudine incredibilă, replici ideologizante extrase parcă dintr-o broșură despre integrarea europeană pe înțelesul tuturor: un student francez de rasă negroidă le enunță sec colegilor apartenența sa la o dublă identitate culturală și-i îndeamnă să și-o găsească pe a lor; se hamletizează dacă înseamnă sau nu rasism constatarea murdăriilor din suburbiile Barcelonei și compararea metropolei cu un oraș din lumea a treia - toate, rostite adânc și "alb", școlărește, ca la o emisiune TV de teme politice, unde totul trebuie să fie O.K.

Dar iată că apare și adevăratul test al "euro-

penismului": acceptați sau nu homosexualitatea? Acceptați sau nu că femeile lesbiene vă sunt superioare în cunoștințele despre sex și, așadar, superioare? Acceptați sau nu, ca bărbat, să primiți lecții de viață și de fiziologie erotică de la o lesbiană, pentru a vă îmbunătăți (sau distrage) viața de cuplu și de a seminariza cele învățate printr-un mic adulter, departe de casă? Ascunderea unei aventuri a colegului este cea mai bună dovadă de camaraderie, iată noua identitate "europeană"! Vă jignește atingerea întâmplătoare de o lesbiană, ca de ceva necurat? Coplesit de astfel de gânduri, "maturizat" de astfel de practici, tânărul erou se întoarce în patrie complet schimbat - susține comentariul filmului. "nimic nu mai este ce-a fost", purtând în spate melancolia tarkovskian-nikitiană a negăsirii de sine; iubita înșelată și mama depășită nu-l înțeleg. Dar vai! a doua zi trebuie să meargă la noul serviciu, costum, cravată, etichetă, viață merge înainte...

Scenariul filmului a fost scris în două șpe zile, iar **Euro-mix** a fost nominalizat în 2003 la premiile Cesar pentru cea mai bună regie, ce mai bun scenariu original și cel mai bun film francez al anului.

Un singur lucru rămâne total neelucidat pentru studenții "noii Europe": Cine a fost Erasmus?

Din punct de vedere tehnico-narativ serialul de televiziune sau *telenovela*, adică "romanul televizat", are o structură stabilă: la exterior el se prezintă ca o narațiune sintagmatică, dilatată considerabil, care se fracționează în episoade de dimensiuni egale, fiecare episod având o anumită coeziune internă; aceste episoade, care totalizează câteva sute de unități, sunt difuzate zilnic de-a lungul mai multor luni, la ore de vârf. Din punct de vedere intern, al povestirii propriu-zise, serialul obligă la o gestionare atentă a evenimentelor: în acest fel, la sfârșitul

conexiunea semnelor

fiecărui episod rămâne în aer o anumită întâmplare - numită curent de realizatorii de seriale sud-americane "cârlig" -, capabil să rețină atenția telespectatorilor până la difuzarea episodului următor; legătura dintre episoade bazându-se astfel pe o anumită memorie narativă a telespectatorului.

Dar nu numai la atât se reduce specificitatea culturală și tehnico-narativă a serialului sud-american. Există și alte aspecte constituirea personajelor, selecția spațiilor, sintaxa narativă, mecanismele de narațiune televizate, efectele de montaj etc.) capabile să explice capacitatea de seducție pe care "telenovele" - numite așa în mod depreciativ la noi - le exercită asupra unor categorii de telespectatori și, de asemenea, ceva din impactul ideologic pe care ele îl provoacă. Ne

Atracție fatală (II)

mariana ploae-hanganu

vom opri doar la scrierea scenariului. Acesta *trebuie și poate* fi o sarcină colectivă: trebuie să aibă un *autor colectiv* pentru că ritmul scrierii scenariului unui serial se supune unor norme stilistice și tehnico-narative destul de stereotipe ca să poată fi adaptate de întregul colectiv. Scrierea scenariului este înțeleasă în același timp ca o sarcină deschisă, nu în sensul semantico-interpretativ la care se referea Umberto Eco, ci se datorează faptului că scrierea se realizează pe parcursul derulării serialului pe posturile de televiziune așa încât procesul scrierii poate beneficia de reacțiile publicului, introducând noi personaje, noi situații agreeate de public, sau, rezolvând rapid conflicte neinteresante. Publicul telespectator devine astfel, el însuși parte din echipa de autori. În cazul în care se realizează sondaje adevărate în rândul telespectatorilor, participarea publicului la scrierea scenariului propriu-zis poate fi o reușită. În caz contrar, serialul devine un *colectiv* (o reptilă cu un corp lung asemănător unui șarpe căreia i se pot tăia părți din corp și ea continuă să trăiască) interminabil a cărui intensitate emoțională scade, iar interesul pentru serial dispare.

Bazându-se pe un scenariu social, abil din punct de vedere ideologic, serialul de

televiziune este cel care acum, la începutul secolului al XXI-lea, în momentul de criză a lecturii (și a literaturii), când seducția cinematografului (fabrica de vise) își pierde vigoarea, facilitează o iluzie narativă care pare necesară încă de la sfârșitul secolului postmodernist

Succesul telenovelelor se datorează faptului că așa cum sunt scrise și realizate, ele fac să dispară granițele între lumea ficțională a serialului și lumea reală a telespectatorului. Spectacolul cotidian al serialelor de televiziune anulează din punct de vedere spectatorul; nu realitatea devine spectacol, ci spectacolul se apropie de realitate până într-atât încât devine spectacolul vieții, adică non-spectacol. Telespectatorul devine personajul activ al unei (non)ficțiuni, totul sub ochiul atent și omniprezent al televiziunii și a funcției de bard modern pe care continuă să o exercite, răspunzând astfel necesității dintotdeauna a omenirii: aceea de a povesti și a asculta istorii mai mult sau mai puțin fantastice, mai mult sau mai puțin verosimile.

Expresionism și satiră

Goethe Institut Inter Naciones din București a oferit melomanilor o seară memorabilă, în care Trio-ul „Bamberg“ a interpretat la Muzeul Național „George Enescu“ (intrarea liberă!) lucrări de E.T.A. Hoffmann, L.V. Beethoven și ale contemporanului Alfred Schnittke.

Includerea în program a unui trio mai puțin cunoscut, a unui autor devenit celebru prin opera sa literară (proza fantastică și cele două romane: *Elixirele diavolului și Părerile despre viața ale motanului Murr*), e vorba de Hoffmann, nu este întâmplătoare, scriitorul desfășurând o susținută activitate ca muzician și în orașul Bamberg. „Grande Trio în Mi Major“ este un opus clasic, dominat de spiritul epocii beethoveniene, cu care a fost contemporan.

Lucrarea compozitorului A. Schnittke (m. 1998) face parte din ultima sa perioadă de creație, în care posibilitățile expresive ale unei sinteze de limbaje, de o mare îndrăzneală și rafinament, ajung la apogeu, conferindu-i un stil particular, inconfundabil, toate acestea determinând creșterea continuă a numărului celor care ascultă cu profund interes muzica sa. Sugestii ale sonorităților de cult ortodox rus se îmbină cu cele ce fac referire la universul șostakovician, împletite cu stileme aparținând arsenalului clasic sau minimalist, toate construind o atmosferă cu profunde accente ce pendulează între expresionism și satiră.

Interpreții, membri marcanți ai vieții muzicale germane, s-au dovedit a fi la înălțimea recomandărilor din programul de sală. Laureate ai mai multor concursuri internaționale, pianistul Robert Benz și violoncelistul Stephan Gerlinghaus, alături de exponentul deja celebrei școli

corina bura

ruse, violonistul Evgheni Schuk, au alcătuit un trio sudat, oferind o interpretare de o mare perfecțiune tehnică și puritate stilistică. Sonoritățile omogene și în același timp pline de o impresionantă expresivitate, dominată de apolinic, ale paginilor beethoveniene s-au ciocnit violent cu abundența efectelor timbrale realizate prin sunete vibrante diferențiat sau nonvibrate, *sul ponticello* s.a. din *Moderato*-ul lucrării lui Schnittke, relevând o stăpânire și abordare adecvate ale acestor mijloace din partea interpreților.

Bisul oferit, un *Adagio* din trio-ul compozitorului armean A. Babagianian a venit cumva în contrast cu unitatea programului, unitate bazată

muzică

pe principiul dualității. De esență romantică, mișcarea s-a dorit a fi un omagiu adus violonistului David Oistrach, căreia i-a fost dedicată, Evgheni Schuk reușind să se apropie de calitatea sonoră a acestui mare maestru al școlii interpretative sovietice.

Ideea conducerii Institutului „Goethe“ de a aduce în atenția publicului românesc o formație de o asemenea factură nu poate fi decât salutară, având în vedere că acest gen de ansamblu, cu statut stabil, a fost, în România, într-o permanentă descreștere numerică, asemenea evenimente având efecte benefice în viața noastră artistică.

Reproducere din expoziția Farmecul discret al amneziei, semnată de Bogdan Iorga

Lumea văzută de Carolina

Lumea văzută de Carolina Ilica e cam violetă. De fapt, e violetă de-a binelea. De parcă nu era suficient mesajul (volumul ei oricum se cheamă **Violet**), cei de la Editura Axa din Botoșani (cu editura noi nu avem nimic, numai că acum s-a cam întrecut orice măsură) au avut o viziune grafică cam într-o doagă. Cunoașteți dumneavoastră modelele acelea de agende parfumate turcești? Sunt mititele, au câteva foi care se desprind ușor, iar fiecare pagină (obligatoriu în formă de inimă) are imprimată o imagine (un peisaj, sau tot o inimă, sau o căprioară, sau un ochi cu gene - musai - lungi). Așa și cartea poetei noastre de astăzi: pe fiecare pagină e imprimat ceva din moaca lui Eminescu (adică o bucată de obraz, insistând - de ce nu ne miră?! - pe ochi). Probabil bănuți: paginile cărțuliei de față se bălăcesc într-un violet. Cum scriam și data trecută: modalitatea asta de adorare nu poate decât să dăuneze celui adorat.

Se trezește și madam Carolina și își amintește că, odată, nu mai știe bine când, l-a citit și ea pe Eminescu. Ce-și spune? „Ia să

scriu eu o carte pentru **Lucefărul Poeziei Naționale**“. Nu stă mult pe gânduri și pune de un prim volum din seria (cum suntem amenințați din pagina titlului) **Iubind în taină** (Editura Axa, 2001). Primul volum, **Violet**, este însoțit de o prefață (din care aflăm că - ioi! - madam Carolina este o „Anna Ahmatova a poeziei române“), de o biobibliografie (din care aflăm că madam Carolina „a călătorit - îndeosebi pentru a participa la festivaluri, simpozioane și congrese internaționale - în republicile din fosta Iugoslavie, în SUA, Italia, Grecia, Turcia, Bulgaria, Ungaria, Rusia, Rep. Moldova, Armenia, Georgia, Ucraina, Columbia, Franța, Irak etc.“; și noi care creдем că, uneori, mai călătorești și doar așa, de florile mărunții...), de un aparat critic zdravăn, menit să ne impresioneze (semnează laudativ personaje importante - sau mai puțin, depinde de caz -, de la Tudor Oprea și Eugen Barbu, la Eugen Simion, Nicolae Manolescu, Al. Cistelecan). Acum nu că nu am fi fost impresionați, doamne-fereste! Dimpotrivă, atât de tare ne-a impresionat ultima parte a cărții:

biobibliografie + referințele critice - atenție! - (selectiv), încât atunci când am început să citim din poemele violete am suferit o mare desumflare. O fi Carolina Ilica absolventă de Filozofie, o fi ea traducătoare din limbi ciudate, o fi deținătoarea a „douăsprezece premii naționale și internaționale pentru poezie, traduceri, ziaristică“ (nu vă faceți iluzii, nu e nici unul important), o fi ea lăudată de nu mai știu cine, o fi, nu zicem că nu, doar că poemele dumisale sunt fâșâite. Atâta tot: fâșâ-i-te! „Te și văd/ intrând și ieșind/ ieșind și intrând/ și iarăși ieșind/ Dintre coapsele mării:/ ca un delfin ce se joacă pe valuri/ ca un bărbat/ posedând o femeie/ ca un înotător performant/ șiroind de apă/ la mal“ (**Lume mică**). Alteori, când stă și se prăjește la soare, Carolina Ilica are impulsuri creativo-eroticofilozoficești: „Stau întinsă la soare./ Trupu-mi asudă pe dedesupt/ De parcă sub mine ar mai fi cineva./ îmi udă cearceaful de plajă.// Cu fața în sus între tei și mesteceni/ Abandonare sub nourul care/ Tocmai se-apeacă/ sein (...).“ (**Plajă**). Sein? De la *Sein und Zeit*? Ce putem să reținem este că madam Carolina se îmbracă numai în mov. Că se droghează cu violet, că are fantezii erotice cu florile, că anumite fructe o fac să se gândească la niscaiva organe...

Corina Sandu

Vorbește Gabriel Dimisianu.

Are doi prozatori în vedere:

Gabriel Chifu și Stelian Tăbăraș. Alături de domnia sa se află: Eugen Uricaru, Dan Cristea, Daniel Cristea-Enache și ultimul pe listă, cu voia dumneavoastră, Marius Tupan

„Se ia un tânăr și promițător activist UTC, de preferință dintre cei care îi scriu discursurile lui Nicu Ceaușescu. Sau, în locul activistului UTC, un propagandist de la «Ștefan Gheorghiu», gata format (dacă are coloana suficient de flexibilă) sau încă june (dacă nu prezintă suficiente garanții în acest sens). În fine, la mare nevoie, se poate lua și un băiat de încredere, absolvent frunțaș al Școlii de Securitate de la Băneasa; singura condiție este să o rupă nițel pe englezește.“

„Mai apoi, între 21 și 25 decembrie '89, personajul se ascunde bine, ca un odor de preț, căruia nu trebuie să i se reamintească, de către neanaliticii revoluționari de pe stradă, zelul cu care se pregătea să-i transforme pe alții în «omul nou». Pentru că el însuși se pregătește (sau să spunem «este pregătit?»), acum, în zorii încă aburinzii ai democrației române, să devină

un «om nou». Mai exact, un om nou *de tip nou*. Post-revoluționar. Democrat până în măduva oaselor. Liberal și de dreapta din tată-n fiu.“

„Este, deci, important să-l vâri pe băiat în carcasa televizorului și, de acolo, în casele și mințile oamenilor. Cum acestora li s-a spus, zece ani la rând (la *Europa*

citate surescitate

liberă), că totul în România a fost și este o «Siberie a spiritului», un „deșert post-atomic“ - aici, vă mărturisesc, n-am fost corect față de istorie și am introdus o sintagmă post-revoluționară, a Robesperre-ului presei naționale, dar se potrivește -, e important să îl vâri pe băiat în casele oamenilor. Aceștia vor vedea în el un

reper, ba chiar, dacă sunt mai slabi de înger, o ființă vie.“

„După atâția ani de stagnare a conservei în propriul sos, când se trece la faza «consolidării instituțiilor democratice», pui pe alți băieți, de rang mai mic, să-l transforme, prin osanale bine regizate, pe băiatul nostru, dintr-un modest scrib, fără talent și fără responsabilitate, în *analist politic*. Ei, acum e altceva. Poate spune oricâte enormități, poate minți poporul în față (cu televizorul, acolo nu se văd virgulele între subiect și predicat), poate rosti propozițiuni apocaliptice despre neamul românesc. Nu contează, e analist și un analist - n-așa, cum ar zice părintele arhetipal al tuturor analiștilor din România - ce altă treabă are? Face analize...“

(Răzvan Voncu - „Cronica Română“)

Plecarea

Mama

În rugăciune pentru tine, sunt cea fără uitare,
Aici printre ginestre asfințitul e de mătase,
un tren obscur te-a dus departe. Frunzele
țes rețele de umbre, și sacule.

Fiul

Apa mării este calea mea,
și tu nu mă auzi, dârdâi rătăcitor.
Satul e tot roșu asupra de țigle,
și fragede râpele ierbii - pârâul geme?

Mama

Aici curtenitor cocoșul cântă pentru tine-n
curând
pieptănătură albă stelele vor avea.
Mauri și creștini culeg cimbrisor;
tare neînțeleasă ți-e vocea pentru mine.

Fiul

Mi se jelește ochiul, mamă, și deasupra-mi
area e vârtej de măhnire.
Mâna mea e un ram printre
alge-veșted. Fenixul nu renaște.

Mama

Întind degetele să te caut, fiule,
dar le simt în strânsoare de rădăcini răsucite.
Pe pământul pietrelor roșii, știi,
factorul trece, tu pentru mine ai fost crinul.

Fiul

Cântă peștii pe trupul meu, mamă,
scânteie mi-a fost mintea ce în zbor
se mistui în borealul vânt. În preajmă
rouă nu am a pădurii; aici e genunea.

Primăvara

Pe ziduri răsar capere și trandafirul
purpuriu;
femeile culeg de-a lungul preacuratului
râu
menta celor cinci sute de fragede aure.
În grâu cântă ciocârliă pe ou.

Născut în 1924 într-o mică localitate, Mineo, în provincia siciliană Catania, Giuseppe Bonaviri și-a luat licența în medicină în 1949. Își începe cariera ca medic militar la Casale Monferrato (Alessandria), perioadă în care scrie romanul *Il sarto della stradalunga*, publicat în 1954. Se întoarce în comuna natală, unde lucrează ca medic, apoi ca ofițer sanitar. Din 1958 este medic cardiolog la spitalul din Frosinone, în apropiere de Roma. Activitatea sa literară e prodigioasă, mai ales în domeniul prozei, despre cartea de debut precum și despre volumele ce-au urmat, *Il fiume di pietra*, *La divina foresta*, *Notti sull'altura*, *Novelle saracene*, s-au exprimat cei mai importanți critici italieni.

Deopotrivă romancier și poet, Giuseppe Bonaviri și-a reunit volumele de poezie scrise de-a lungul a peste șase decenii într-o extraordinară antologie intitulată *Il dire celeste* (Milano, Mondadori, 1993, 410 p.) cu o introducere de Giuliano Manacorda.

Poemele traduse pentru prima oară în limba română (autorul este de mult tra-

duș în câteva limbi europene) fac parte din culegerile *O corpo sospirato* și *El' incomincamento*. Manacorda vorbește de „lungul cântec metafizic” al poetului ce nu ezită să decoleze, cu tot universul său patrimonial, uman și poetic (tatăl, mama, rudele, locul natal, natura animală și vegetală) într-o supralume a dispersiei întraripate și totodată a revelațiilor; o supralume a viziunii științifice, și totodată a înțelesurilor fantastice, țesute cu firele secrete ale unui corpus poetic fascinant și afectuos. Dictată de un principiu al analogiei multiple, poezia lui Bonaviri este o concatenare de texte ce sfidează sistematic orice logică rațională. Nutrită de spiritul filosofic al poetilor greci, dar și de imaginarul și retorica unor Dino Campana sau Mario Luzi, poezia lui Bonaviri are darul de a-și lansa cititorul din real sau din concept în plină magie a corespondențelor, din propria mitologie personală în plin limbaj sideral, din istoria ființei și a poeziei universale, în ritul pelerinajului cosmic, relevându-ne originea de pulbere stelară și deopotrivă divină.

Omul înțelept în spânz

negru

i-ascultă pe feciori cântând la harfa

ce-i adoarme

pe bătrâni în culcușuri, preafină

e făina în covată.

De-al nostru, departe e regatul Berbecului

fără

preaînfloritului virnaț și umbre de lojnițe;

cu urechea

în frunze. San Francesco măsoară

grație vidului azurii cercurile planetare.

Pentru cine nu mai e

dedicată cumnatei Maria Osario, stinsă în 1980

Fără să fiu în viață pășesc

pe prețiosul pământ fără lună,

ochii mei sunt boabe de-ardezie;

inima floare verde de cânepă.

Mi-am lăsat sora ploaie

plângând în zona de ceață;

Dădătorul de viață fără

vreo remușcare m-a părăsit.

Trupul mi se-ofilește pe sub pământ

între tobe ce pentru mine bat,

eu caut fluturile turcoază.

Urc în viorul culorii pe munte

fără măhnire sau flori. Oh țarm

de ape pierdute, nu mai am

hrana însinguratei vrăbii

și nici a vântului ars al fluviului.

Oh - dincolo - dragii mei! depărtate podoabe

închise în cochilie de flaute,

în urma mea vine istovit

un zeu cu corolă de mac,

dar eu o urmez pe pasărea phoenix

ce zboară blândă cerească aici unde

muntele mi-e acoperișul, am

mâna de piatră nesclipitoare - de afin

Torentul

Regele e-n străvechea cetate marină,

vin femeii cu flori de munte

și coșuri de roșii placente,

în valuri prin licheni se-arată zorii.

La el acasă-n prunduri racul iese;

păcătuind de silogism bătrânii, oase

de capre moarte risipesc, mielul alb

paște mărăcini prin ape silențioase.

meridiane

Prealimpe e noaptea-n auroră,

pasărea are în roșcov pene verzi

De-a valma cu pești tigrați, fete spală placente,

dincolo torentul aleargă prin stânci.

Vine la mal Maria cea albă,

și toarnă sare și aur pe valuri;

martie-n lumini răsună pe văi,

placentele pe dos sunt burdufuri adânci.

Printre nisipuri răsare bicornutul Zeu negru,

râul are o sută cincizecișitri de ani.

Femeile cântă, încet, din ce în ce mai încet,

matca, părul, umbrele, bat în roșu aprins.

Se-mpurpură în aripi mierla, are frunze

roșii măslinul - cu rubinul la degetul mic

se scufundă din nou în groapă plângând

Dumnezeu, înmiresmată-i ziua echinocțiului.

Prezentare și traducere de

Geo Vasile

mariana criș

Când văd sutele de cărți din literatura autohtonă cum zac ordonate pe standurile librăriilor, îmi vin în minte câteva întrebări. Pentru cine mai scriem noi, autorii de azi? Cine ne sunt cititorii? Mai ales într-un context, ca acesta din ultimele zile, când lumea de pe întreaga planetă este bulversată și înfrigurată de strigoii războiului. Să sperăm că nu va fi cel de-al treilea mondial. Când tot lumea de pe întreaga planetă asistă la bombardamentul mediatic pus la cale cu foarte multă dibăcie de către forțe, despre care nu știm dacă sunt de partea binelui sau a răului. Se poate observa - și rămâi absolut uimit - cum televiziuni americane pot transmite în direct un război care seamănă, în mod firesc, moarte și suferințe omenești. Atunci, îți pui, pe bună dreptate, întrebarea: unde se mai află scriitorul? Fie el român, francez, englez sau american. În apropierea câmpului de luptă nu se poate. Acolo sunt jurnaliștii, cameramanii, care trebuie, cu prețul sacrificiului, să transmită non stop ce se întâmplă, ce obiective sunt bombardate, ce spun oficialitățile ș.a.m.d. Scriitorul stă comod în fotoliu și caută zi și noapte posturile tv pentru a fi cât mai bine informat, pentru a asculta opiniile sutelor de comentatori, fie militari, fie politici, care îți explică, detaliează tehnici de luptă, ce - vezi, Doamne! - te luminează într-adevăr. Urmărind la televizor documentarele realizate de BBC, privind starea de fapt din Irak sau navigând pe Internet, mă gândeam că poți scrie o carte folosind numai informațiile furnizate de toate aceste posturi și site-uri. Oare poate fi adevărat? Dar viața, experiența ta, ca scriitor, nu mai contează? Nu cumva ne îndreptăm spre o ariditate a scriiturii, care elimină factorul uman? Nu cumva trăirile noastre nu îl mai interesează pe receptor (cititor)? Oare viața nu este cu mult mai dură decât ne-o imaginăm noi, scriitorii? Urmărind reportaje și tot acest război mediatic legat de evenimentele din Irak, cred că ar trebui să ne regândim uneltele scriitoricești. Intrăm într-o altă eră, și odată cu noi și cititorii noștri. Lumea se schimbă cu o viteză greu de imaginat, mai ales de mințile noastre îmbăcșite de anii totalitarismului, de viețile noastre sugrumate de orgolii și de lipsuri materiale. Poate că a sosit momentul să ne întrebăm dacă metafora, parabola sau limbajul esopic își mai au rostul? Poate că ar trebui o formă mult mai directă de adresabilitate, de captare a atenției receptorului? Mai ales că acum, în era post informațională, când scrierile noastre pot face obiectul unui site pe Internet, receptorul poate fi și el unul virtual. Intrăm într-o eră virtuală, unde sensibilitatea încet, încet se atrofiază, iar răceala cerebralității își face din ce în ce mai mult loc? Se prea poate. Oricum suntem la o răscruce.

Pe acest fond, al lumii în schimbare, al regândiri unei Europe cu alți poli de influență, la noi, pe malurile Dâmboviței, breasla scriito-

Pentru cine mai scrie, azi, autorul român?

ricească continuă să se zbată într-o neputință atât de ordin material, cât și din punct de vedere al receptării. Pe de o parte, receptarea critică șchioapătă, iar, pe de altă parte, publicul este din ce în ce mai puțin interesat de cărțile noastre. Nimeni nu se mai abate astăzi, în librării, pentru o carte nou apărută și semnată de un confrate. Debuturile trec aproape neobservate, doar de câțiva cititori, care au fost și înainte împătimitii lecturii le mai dau atenție! La târgurile de carte, publicul se îndreaptă mai mult spre cartea de specialitate, sau cartea de memorii, sau cartea străină. Există din partea cititorilor noștri o apetență foarte mare pentru literatura contemporană universală. Iar pentru literatura română, o mare indiferență. Oare de ce? Să fie de vină mediatizarea, care, iată, cu toate că televiziunile din alte țări și continente sunt în stare să transmită în direct un război, ale noastre nu sunt în stare să aducă în atenție un scriitor? Să fie de vină încăpățânarea scriitorului român de a scrie despre o altă realitate, decât cea pe care o trăiesc astăzi concetățenii lui? Există, din partea publicului cititor, o fugă de realitate și atunci se explică interesul pentru cartea de memorii și diaristică? Greu de răspuns la toate aceste întrebări. Dar, dincolo de indiferența publicului, se manifestă la noi și o impasibilitate din partea criticii literare. Cu destul de mici excepții, critica literară este

se întâmplă la noi, astăzi? Revistele literare (excepțiile iar sunt rare) sunt orientate pe grupuri patronate de orgolii politice. Ai publicat și ești de dreapta, atunci vei fi, cu siguranță, ignorat de revistele cu iz de stânga. Sau invers. În tot acest joc periculos, scriitorul român este neputincios. El nu are armele necesare să lupte, să se impună în fața cititorului. La acest aspect se mai adaugă și lipsa unui sistem viabil de difuzare, lipsa unei mediatizări eficiente. Iar cititorul, prins în hățișul grijilor cotidiene, la care s-a mai adăugat zilele acestea și teama extinderii războiului, privește impasibil la noianul de cărți semnate de autori autohtoni existent în librării. Ca să nu mai vorbim că, aflat într-o permanentă criză pecuniară, nici nu mai are curiozitatea de a deschide, în librărie, o carte și să vadă dacă îl interesează. În fața criticii literare ar trebui să conlucreze strâns cu factorii de mediatizare. Nu am văzut nici un critic literar venind și pariind la vreun post de televiziune românească pe un debutant. Sau, mai mult, recomandând telespectatorilor o carte semnată de un autor român. În al doilea rând, ar trebui să se ocupe de mediatizarea cărții, de reglementările legale ale autorului cu editurile ș.a.m.d. Deocamdată, la noi nu există. Pentru a-și vinde cărțile, unii dintre confrăți, mai mobili și cu simț comercial, se duc singuri prin orașe, și sate, fac sute de lansări, în speranța că citi-

fonturi în fronturi

împărțită în tabere, care fiecare în parte caută să-și facă politica de grup. Dacă nu ești cumva în tabăra respectivă, nici nu exiști, din punctul de vedere al unor critici. Această realitate a devenit deja un sindrom, care face mult rău în lupta acerbă pentru o receptare normală. Sigur, poate o să mă întrebați pentru ce toată această apologie într-o receptare? Scriitorul își scrie opera fără să se gândească la receptor. Spun unii. Eu cred că este greu de admis o asemenea ipoteză. Când scriam pentru sertar, ne plâneam în stânga și în dreapta că nu puteam publica așa cum ne-am gândit cartea din cauza cenzurii. Acum, cea cenzură ideologică a dispărut. În locul ei instalându-se ce? Unii spun că există cenzura economică, alții sunt de părere că trebuie să funcționeze autocenzura. Ambele tabere au dreptate. Dar niciodată, și asta s-a demonstrat în toate țările Europei și ale altor continente, cititorul nu trebuie neglijat. El trebuie captat, determinat să-ți cumpere cartea. Astfel, s-ar elimina și sentimentul straniu pe care îl trăiește astăzi scriitorul român, că munca sa nu este plătită. Mai toate editurile de la noi se mulțumesc să-l recompenseze pe autor cu câteva zeci de volume, noțiunea de bani fiind inexistentă. Cum se poate face acest lucru? În primul rând, ar trebui să funcționeze o critică literară neînregimentată politic. Nu există critică literară de stânga sau de dreapta. Există critică literară bazată pe valori estetice și chemată să stabilească o axiologie a literaturii. Există o critică literară care trebuie să se bată pentru impunerea unui curent nou (dacă el este cu adevărat prezent) în literatură. Înșă, ce

torii se vor îndura să dea un ban pentru volumul lui de poezie sau pentru romanul lui. Toate aceste deficiențe ale statutului de scriitor conduc la o stare extrem de periculoasă. Pe autor nu-l mai interesează receptorul, iar pe receptor, autorul. Interdependența, care ar trebui să existe în mod normal între scriitor și receptor, la noi nu funcționează. Și atunci, scriitorul român se mulțumește să stea în fotoliu, în apartamentul lui sărăcăcios de bloc și să se uite la televizor comentând de unul singur sau cu un amic ce se întâmplă cu războiul din Irak, iar cititorul să alerge de la un magazin la altul pentru a-și achiziționa hrana prețiară de fiecare zi. „Norocoșii“ navighează pe Internet, pentru a vedea ultimele știri privind tot războiul din Irak sau dacă, din curiozitate, apelează vreun site, să citească niscai versuri trecute acolo de te miri cine.

Atunci pentru cine mai scriem noi, autorii? Pentru vanitatea noastră de a ne elibera de obsesii, de a ne popula nopțile albe cu personaje imaginare, de a ne iluziona că a doua zi pe cineva ar putea să-l intereseze ce am pus noi pe hârtie. În lupta cu mass-media, care, iată, are întâietate, noi suntem un biet Don Quijote, care, în loc de mori de vânt, avem la îndemână Cuvântul și îl folosim pentru a ne construi o iluzie. Se pare că această iluzie, pe fondul în care un al treilea Război Mondial bate la ușă, iar continentul nostru își caută o altă identitate, nu mai interesează pe nimeni. Există, însă, o speranță. Autorul român ar trebui să renunțe la lumea lui esopică.